

Арышт Сяргея Скрабца

Яшчэ адзін лідэр апазіцыі за кратамі.

старонка 6

Стагодзьдзе «Мужыка»

Як нараджаўся Купала — падарожжа ў часе з Анатолем Сідарэвічам.

старонка 9

Пі, Маруся, гэта кава

Усё пра шляхетны напой у артыкуле Алега Дзярновіча ў «Нашай страве».

старонка 16

ПАЛІТЫКА

Статкевіч, Севярынец: Што б ні здарылася, ня бойцеся

23 траўня ў судзе Цэнтральнага раёну Менску пачнецца працэс над лідэрамі антырэфэрэндумных пратэстаў. **Старонка 2.**

ГАСПАДАРКА

Аранжавыя чуткі

Ці будзе прыпыненая ліцэнзія «БелСэлу»? **Старонка 5.**

МАСТАЦТВА

Прадаецца Шагал

Карціна Шагала на аукцыёне ў Менску. Стартавая цана — \$250 тыс. **Старонка 24.**

З УСІХ СТАРОН

Чаркесы зноў бароняцца ад Масквы

Далучэньне Эвэнкіі да Краснаярскага краю падахоціла Маскву на ліквідацыю іншых аўтаномій. Але дружні пратэст адыгаў прымусіў Маскву адступіць. Пішуць Сяргук Богдан і Мансур Хуадуко з Майкопу. **Старонка 10.**

СПОРТ

Так пераяжджае БелАЗам

Жодзінскае «Тарпэда» захавала за сабой першае месца, адкінуўшы «Дарыду» на шостае. **Старонка 21.**

ЛІТАРАТУРА

«Знакі прыпынку» Ўладзімера Някляева

З гэтага нумару «НН» пачынае друкаваць запісы Ўладзімера Някляева. «Лухта», — сказаў Машэраў...» **Старонка 20.**

Дык падпісайся!

Падпісны індэкс «Нашай Нівы» 63125. Падпіску на «НН» прымаюць на любой пошце, а ў Менску — і на шапікі «Белсаюздруку». Падпісання можна адразу на паўгодзьдзе. «Наша Ніва» — гэта 24 старонкі без чужога слова штотыдзень.

Вайна з палякамі

Улады атакуюць Саюз палякаў у Беларусі. СПБ абуранае «паклёпніцкім» фільмам БТ: «гэта распальваньне варожасьці». Дыпляматычны мардабой між Менскам і Варшавай набірае абароты. Старшыня СПБ Анжаліка Борыс (на фота): «Іншага зьезду ня будзе. Будзем зьвяртацца да Эўразьвязу». Камэнтар Пётры Рудкоўскага: «Падзеі ў Горадні даказваюць, што «аранжавая рэвалюцыя» ў Беларусі ня толькі магчымая, але ў нейкім сэнсе ўжо адбываецца». **Старонка 13.**

КОЛІЯ ДАРАШКЕВІЧ

Конкурс гістарычнага раману

РГА «Беларускі ПЭН-цэнтар» супольна з маскоўскім Таварыствам беларускай культуры імя Францішка Скарыны абвешчае конкурс гістарычнага раману.

Да разгляду журы прымаюцца нявыдадзеныя і не апублікаваныя ў пэрыёдыцы творы памерам да 15 ум. друк. аркушаў (350 старонак, або 600 000 знакаў) на беларускай мове (пажадана ў электроннай версіі).
Узрост удзельнікаў — да 45 гадоў.
Творы прымаюцца да 1 чэрвеня 2006 году.
Падвязеньне вынікаў — да 1 ліпеня 2006 году.
Ганараваньне пераможцы плянуецца правесці ў дзень Грунваль-

дэкай перамогі 15 ліпеня 2006 году.
Ляўрэат конкурсу атрымае прэмію, а ягоны раман будзе выдадзены асобнай кнігай.
Дасылаць творы з пазнакай «На конкурс гістарычнага раману» можна на адрас:
а/с 218, 220050 Менск, Рэспубліка Беларусь
e-mail: pen@pen.unibel.by
Даведкі праз тэлефон (017) 288-14-61.

Беларусь стварае сакрэтную звышзброю

Недарагую. Рэпартаж Алеся Кудрыцкага з выставы зброі «MILEX-2005».

Непадалёк ад праспэкту Машэрава езьдзяць роботы. Яны вышукваюць сабе дарогу з дапамогай мініятурных відэакамэраў, абмацаваюць кляшніямі перашкоды ды скубуць сьвежую траву гусеніцамі. Не, гэта ня здымкі блякбастэру пра прыгоды касмічных рэйнджараў. Гэта — вучэбны дэмантаж выбуховага прыстасаваньня. Натоп глядачоў складаецца з моцнай паловы чалавецтва — мужчынаў сярэдняга веку ў чорных акуларах, вайскоўцаў, якія здымаюць манэўры робатаў на відэа, адсунуўшы на патыліцу высокія фуражкі, ды хлопчыкаў, што глядзяць з разьўленьні ратамі на гульні мэталёвых цягліцаў.

Кожны, хто заходзіць на выставу, адразу натрапляе на стэнд «БелОМА». Пад шклом раскладзеныя аптычныя прыцэлы ды лязэрныя ўказальнікі цэлі. Выбар уражвае. Скамечыўшы рукавы пінжака, мужчына, падобны да турка, прафэсійным рухам ускідае новенькі «Калашнікаў» угару ды прыцэльваецца, прыціснуўшы вока да нашпігаванай оптыкай трубочкі відашукальніка. Адмысловец «БелОМА» апавядае пра асаблівасьці прыцэлу, перакладчык тлумачыць іх пангельску.

За стэндам «Белспэцзньштэхніка» сядзяць дзьве дзяўчыны-мэтыскі, якія шчодро прэзэнтуюць глядачам сваю па-лятынаа-мэрыканску смуглявую скуру. Здаецца, яны прыехалі сюды з партызанскага лягера, схаванага недзе на схілах Андаў, асабліва, калі ўлічваць іх камуфляж ды вайсковыя кепкі. Асьцярожна пазіраючы на «партызанак», гартаем каталёг. «Супрацьтанкавы комплекс «Фагот-М». Бронепрабівальнасьць — 550 мм». Ахвотна верыцца.

Ня зломіш!

50 РАДКОЎ РЕДАКТАРА

ПЭРЫЯД НЕСТАБІЛЬНАСЬЦІ.

«У Беларусі яўным чынам наступае пэрыяд нестабільнасці, прычым зусім ня толькі праз «заходнія спэцслужбы», — пішуць ушывовыя маскоўскія «Известия» ў сваім рэдакцыйным камэнтары. — А Расея працягвае неадэкватным чынам працівіцца гэтаму аб'ектыўнаму працэсу, — канстатуе штодзёньнік.

Сапраўды, нешта ў нас апошнім часам што ні тыдзень, то гучны арышт палітыка, штраф газэце (**старонка 6**). Мала: забараняюць канцэрт за канцэртам (**старонка 3**). У наступным месяцы зь бібліятэк выдаляць усе творы Салтыкова-Шчадрына.

Грамадзтва здольнае вытрымліваць такі прэс да пэўнага моманту. Гайкі могуць зьявіцца у самы нечаканы момант. Восем толькі калі? Напэўна, ня заўтра, мяркуючы па нязьменнасці мэтадаў апазыцыйнай дзейнасці (**старонка 12**). Сьвет гэта бачыць (прэзыдэнт Квасьнеўскі: «няма шанцаў на тое, каб Беларусь у найбліжэйшыя гады далучылася да Рады Эўропы»). Але верыць, што ўрэшце будзе выяўленая «воля беларускага народу» (прэзыдэнт Адамкус).

ДЫКТАТАР ЯК САПЭР. У апошнім нумары «ARCHE» Віталь Сіліцкі параўноўвае дыктатараў з сапэрамі. Такі лідэр можа перамагчы раз за разам, але ўсё адно кожны раз пагражае яму крахам сыстэмы. Выснова аўтара: дыктатура нявыгадная самім дыктатарам, а пераход да дэмакратыі неўнікнёны. СЭНЬНЯ МЫ ЎСЕ ПАЛЯКІ. Для грамадзтва дыктатура — гэта штодзённая праверка на салідарнасць.

Безадказныя палітэхнолягі зрабілі стаўку на распальваньне антыпольскіх настрояў. Гэта камуністычныя рэжымы 60-х і 70-х спрабавалі адгэрмінаваць свой канец, пракажучы антысэмітызм. Незалежнае грамадзтва адназначна выказвае салідарнасць зь беларускімі палякамі. Камэнтар Пётры Рудкоўскага — **старонка 13**. НЯ ЗЛОМІШ. Пад такім загаловам выйшаў травеньскі нумар «Нашай Нівы» 10 гадоў таму (**гл. наверх**). Прагноз аказаўся ў цэлым правільны.

Разгадана тайна Піяніста

Польскі актор Дарынош сьцьвярджае, што загадкавы піяніст, знойдзены на паўднёвым усходзе Англіі, — француз Стафан Віля-Масон. Паводле Дарыноша, яны некалькі гадоў разам жылі і працавалі ў Ніццы.

Загадкавы малады чалавек зьявіўся на высьпе Шэпі, у мокрым касцюме, кашулі і гальштуку шпацыруючы ўздоўж мора. Пры ім не было ні дакумэнтаў, ні нават ярлычкаў на вопратцы. Маладога чалавек, які ўвесь час маўчаў і не адказваў на пытаньні, адвезлі ў больніцу. Там ён папрасіў аркуш паперы і замест таго каб напісаць імя, намаляваў раяль, дакладна прарысаваны ўсе дэталі. Яго адвезлі да піяніна. Малады чалавек сеў за інструмэнт і віртуозна граў не спыняючыся чатыры гадзіны, зьольшага ўласныя творы. Спэцыялісты кажуць, што музыка дапамагае Стафану Віля-Масону — калі гэта, натуральна, ён — расслабіцца і перажыць нейкую душэўную траўму.

ДЗЕ ВАРТА БЫЦЬ

Прэзэнтацыя правапісу

Выйшла кніга «Беларускі клясычны правапіс: Збор правапілаў. Сучасная нармалізацыя» — вынік шматгадовае працы дзеля ўдасканаленьня правапілаў «тарашкевіць». Прэзэнтацыя кнігі з удзелам аўтараў адбудзецца **23 траўня а 16-й** у памяшканьні Таварыства беларускае мовы (вул. Румянцава, 13, ст.м. «Пл. Перамогі»).

500-ы нумар «Товарища»

На наступным тыдні выходзіць 500-ты нумар газэты «Товарищ». Забароненая да друку ў Беларусі, яна выходзіць за межамі краіны, а распаўсюджваецца найбольш з рук у рукі. Гэта газэта камуністаў, якія змагаюцца за свабоду і законнасць для Беларусі. Як нашы дзяды ў Заходняй Беларусі ў 1930-х, камуністы пішуць на сваёй газэце «Прачытай і перадай другому». Для газэты партыі Маркса і Танка гэта гонар, калі яе перадаюць гэтак — з рук у рукі. Віншуем зь юбілеем!

Мікола Статкевіч: Што б ні здарылася, ня бойцеся!

23 траўня а 10-й у судзе Цэнтральнага раёну Менску пачнецца працэс над Міколам Статкевічам і Паўлам Севярынцам. Іх вінавацяць у арганізацыі несанкцыянаваных вулічных акцый пасля леташняга рэфэрэндуму. Паводле арт.342 КК, ім пагражае штраф, або арышт да шасьці месяцаў, або абмежаваньне волі да трох гадоў, або пазбаўленьне волі на той самы тэрмін. Гэта ня першая для гэтых палітыкаў крымінальная справа. Севярынец у 1997 годзе адседзеў месяц на Валадарцы, а Статкевіча цягалі пасля Маршу Свабоды 1999 году. Напярэдадні новага суду з палітыкамі пагутарыў карэспандэнт «НН».

«НН»: Суд над Вамі ўспрымаецца як выразна палітычная справа. Як вы зьбіраецеся дзейнічаць на судзе?

Павал Севярынец: Раскажу, чаму пасля 17 кастрычніка тысячы беларусаў выйшлі на Кастрычніцкую плошчу. Гэта былі людзі, абураныя тым «рэфэрэндумам». І тое, што з гэтай палітычнай справы робяць крымінальную, ярка характарызуе сёньняшні рэжым.

Мікола Статкевіч: Я не лічу гэта судовым працэсам — гэта палітычная расправа. Па палітычна матываваных справах у нас незалежнага суду быць ня

можа. Таму я адмовіўся ўдзельнічаць у гэтай камэдыі. Я адмовіўся ад адваката, ад даваньня паказаньняў, ад азнаямленьня з справай. У суд я прыду, бо інакчэ будучы назаліць сям'і, але ўдзельнічаць у камэдыі ня буду.

«НН»: Што можна параіць тым, хто захоча падтрымаць вас?

ПС: У судзе, што на вуліцы Багдановіча, 10, ёсьць заля месцаў на 50 — спадзяюся, яна будзе запоўненая.

МС: Прэзыдыюм нашай партыі рыхтуе зварот да грамадзтва, каб людзі прыйшлі ў суд — гэта галоўнае. Але для мяне

вельмі важна, каб падтрымалі партыю, якая апынулася пад ударамі з двух бакоў. Ня толькі з боку ўлады, што было прадказальна, але і з боку недзяржаўных СМІ.

«НН»: Калі прысуд будзе дэмантратыўна-жорсткім?..

ПС: Маральна я да гэтага гатовы. Мясце больш хвалюе Суд Божы, а не чалавечы. Тым больш — гэтай улады.

МС: Калі распачалі крымінальную справу, я адразу сказаў Паўлу, што скончыцца пазбаўленьнем ці абмежаваньнем волі. Прынамсі, для мяне. Думаю, Паўлу як чалавеку маладому прысуд будзе мякчэйшы... Ня думаю, што для мяне скончыцца хаця б адгэрміноўкай прысуду, — ня дзеля таго ўся справа рабілася. Выбары ўжо ператварыліся ў фарс, і ўлада баіцца толькі вулічнай дэмакратыі. Таму мяне пабаяцца нават пакінуць у Менску. Але Беларусі я не пакіну!

Хачу праз вашу газэту перадаць людзям: ня трэба баяцца! Мы бачым панічныя настроі ўлады. І нават самыя страшныя прысуды, якія могуць вынесці нам, не павінны палохаць грамадзтва.

Саміт Рады Эўропы: чакаем на Беларусь

У Варшаве прайшоў саміт Рады Эўропы, якая яднае ўсё 46 краін кантынэнта. Адзінай краінай, якая не ўваходзіць у Раду, застаецца Беларусь.

Няма «шанцаў на тое, каб Беларусь у найбліжэйшыя гады далучылася да яе», — пэсымістычна заявіў падчас саміту прэзыдэнт Польшчы Аляксандар Квасьнеўскі. Зь яго словаў, тое, што адбываецца цяпер у Беларусі супярэчыць правілам дэмакратыі і прававой дзяржавы.

Пра Беларусь ў прамовах згадвалі прэзыдэнты Літвы, Латвіі, Эстоніі, кіраўнік МЗС Францыі.

Грузінскі лідэр Міхаіл Саакашвілі заявіў, што трэба «дапамагчы краіне, дзе лідэр баіцца свайго ўласнага народу».

Пры канцы саміту, 17 траўня, была прынята Варшаўская дэкларацыя, у якой адзначаецца: «Дальнейшая будова Эўропы без падзелу мусіць абавязвацца на каштоўнасьцях... дэмакратыі, правах чалавека, законнасьці». І пра Беларусь: «Рада Эўропы чакае на той дзень, у які Беларусь будзе гатова стаць ейным чальцом».

Мікола Бугай

Музей вядзе рэй

Ці спрабавалі вы калі-небудзь спытаць у менчука «Як прайсьці ў Нацыянальны мастацкі музей?» а першай ночы? У мінулую суботу такая фраза гучала цалкам натуральна. Міжнародная акцыя «Ноч музэяў» дабралася да сталіцы. За ёй сачылі Арцём Лява і Сяргей Харэўскі.

Дзякуючы рэкламе ахвотных трапіць у памяшканьне аказалася значна болей за магчымасьці будынку, таму дзьверы галоўнага ўваходу прадбачліва зачынілі задоўга да 11-й. Найбольш пражных да бясплатнага мастацтва людзей невялічкімі порцыямі запаскалі праз бакавы ўваход. На вуліцы пад сьвятлом паходні, што трымала ў руках жанчына, зробленай у выглядзе мэталічнай скульптурнай кампазыцыі, мастакі малявалі партрэты, паэты дэкламавалі вершы, раздаваліся надзьмутыя геліем гумавыя шарыкі. У экспазыцыйнай залі, акрамя разагрэўнага боды-арту з дэманстрацыяй слайдаў з карці-

намі Далі, Мандрьяна, Шагала, Клімта, галоўнай інтрыгай было адкрыцьцё таямнічай карціны і ажыўленьне намалёваных на ёй пэрсанажаў — дужа падобнымі на выявы карціны выглядалі дырэктар музэю і загадкавая прыгажуня ў белым.

Шчасьліўцы, якія патрапілі ў музэй, атрымалі магчымасьць сфатаграфавана на фоне палатна пад мэлёды скрыпачнага сэктэту.

Музэй вось ужо чвэрць стагодзьдзя (!) ня можа дачакацца канца даўгабуду, у што ператварылася элемэнтарная праца па пашырэнні плошчаў. Задумалі за Брэжневым, але й за Лукашэн-

кам ніяк ня скончаць. У запасніках музэю перахоўваецца больш за тры чвэрці экспанатаў, што ня бачылі сьвету, як і сьвет іх, ужо дзясяткі гадоў. Тамака, у цэпры сховаў, зьберагаюцца велзарныя зборы. Філіі ж музэю, кшталту менскае сядзібы Ваньковічаў альбо кляштару ў Гальшанах, маюць лядашчы выгляд. Гадуюцца новыя генэрацыі беларусаў, што гэтак і ня ўбачаць музэйных скарбаў. Але ж нешта рабіць трэба.

Таму для Нацыянальнага мастацкага музэю гэта ўдалая PR-акцыя, што мае на мэце прыцягнуць у музэй як мага болей наведнікаў з моладзі. Па завядзеньцы, бальшыня маладых людзей уяўляе сабе музэй як нешта анахронічнае, зашклёнае й запаленае. Аднак толькі выходзячы сабе новую генэрацыю глядачоў, музэй маюць пэрспэктыву на будучыню. І гэтая цікавая ноч можа стацца першым акордам далейшага колазвароту імпрэзаў і выставаў. Справа, вядома, ня ў часе сутак. Сьвятло мастацтва зьзяе заўжды.

Беларусь стварае сакрэтную звышзброю

Працяг са старонкі 1.

Побач на стэндзе — мінамёт. Хлопчык цэліцца ў тату. Абодва ўсміхаюцца. Бацька акуратна адводзіць рулю ад свайго страўніка ды пшчотна трэпле сына па галоўцы.

Крэсла з прапэлерам

Зь іншага боку «Белспэцтэхніка» прэзэнтэе цалкам унікальны экспанат — крэсла з прапэлерам ззаду. Вось яна, няздзейсненая мара пра Карлсана! Праўда, калі ва ўяўленьні паўстае карціна тэрарыста-сьмертніка, які ляціць на такім зэдліку да сваёй злучнай мэты, на крэсла пачынаеш паглядаць падазрона. Зрэшты, з такога крэсла (для параплян?) можна таксама аналізаваць ход пасяўной кампаніі.

Чатыры афіцэры-арабы ў блакітных мундзірах ды фуражках, шчодрэ вышытых золатам, уважліва прыглядаюцца да партатыўнага лятальнага апарату ды ловяць кожнае слова прадстаўніка фірмы, які тлумачыць прыцып ягонага дзеяння. «Гэта выстава, і беларуская зброя ўвогуле робяць на мяне вельмі добрае ўражанне», — на цудоўнай ангельскай кажа палкоўнік Ганім з Вайскова-паветраных сілаў Катару, які прыехаў на выставу па запрашэньні беларускага ўраду. «Я бачу шмат новых распрацовак. Мы вельмі зацікаўлены ў тым, каб пазнаёміцца з імі, сустрэцца з людзьмі, якія імі займаюцца». Але казаць пра канкрэтныя мэты візыту ахвочых няма. Увагу прыцягвае тузін цемнаскурых мужчынаў у цывільным. Як выўляецца, гэта прадстаўнікі ВПС афрыканскай краіны Эрытрэя (населенства 4 млн чалавек). «Нам усё тут вельмі падабаецца». — «Ці плянуеце заключыць якія-небудзь кантракты?» — «Не. Мы тут, каб паглядзець на тэхніку і падумаць пра будучае супрацоўніцтва».

Віртуальная вайна

Паглядзець сапраўды ёсьць на што. НДІ ЭВМ прэзэнтэе сыстэму падтрымкі стэрэаскапічнага дэшыфраваньня. Тэлеэкран, на ім — расплыўчатая выява мясцовасці, зьнятай, відаць, з самалёта ці мо са спадарожніка. Але варта пачаць акумуляцыю (адно шкельца аранжавае, іншае — блакітнае), і перад табой паўстае трохмерная аб'ёмная выява.

А ў гэты час на стэндзе «Белтэхэкспарт» ідзе віртуальная вайна. Апрача адмысловы шлем-акумулятары, бераць у рукі муляж «стынгера» ды зьбіваеце сабе самалёты. Тыя, хто наважваецца пагуляць у Рэмба, крыху расчараваныя — яны чакалі поўнага пагружэньня ў вайсковыя дзеянні, а трапілі ў просьцеўную мульляшку, хіба што зь неблагімі гукавымі эфэктамі. «Што ж вы хацелі, — абуралася чалавек ля стэнду. — Гэта — сымулятар бою, створаны для трэніроўкі».

На стэндзе «Мінатор-Сэрвіс»

— тое, што магло б зрабіцца гваздом выставы, каб не было ўжо паказанае два гады таму на «MLEX-2003». «Сталкер», нябачная для радараў баявая разведвальна-дывэрсійная машына, драпежна нахіліла сваю пляскавую башню. Яна пакрытая шурпатай, падобнай да асфальту маскіроўкай ды жоўтай засохлай глінай. Па тэлевізары побач паказваюць «Сталкер» у дзеянні. Ён імчыць па вуліцы тыповага блізкаўсходняга мястэчка, падскокваючы на ўзгорках. Вакол — арабскія надпісы. Здаецца, што глядзіш жывы рэпартаж з чарговай гарачай кропкі, і ад гэтага робіцца някавата. Але нарэшце ў экран трапляе шыльда па-ангельску, і ты ўздыхаеш з палёгкай: танк выпрабавалі не ў вулічных баях, а на адной з выставаў у Аб'яднаных Арабскіх Эміратах.

Беларускі «Хамэр»

Сусед «Сталкера» па стэндзе

— хуткасная машына ЗТ. Дык вось які ты, беларускі «Хамэр» — браніраваны кабрылет на гусеніцах!

Удзельнікі выставы не абмінулі ўвагай і аматараў моды. Тут можна нават набыць блакітную міліцэйскую кашулю з кароткім рукавом за 17 420 рублёў.

Для аматараў больш трывалай вопраткі — бронекамізэлькі. Нацыянальная акадэмія навук прыцягвае наведнікаў экзэмплярамі ахоўных камізэлек, у якіх заселі кулі, а расейская фірма «Армакам» завабіла элегантнымі белымі дамскімі мадэлямі, падобнымі да топікаў. Цана — 250—300 даляраў. Ня так і дорага, калі размова вядзецца пра жыццё і сьмерць.

Тутакі і каскі. Асабліва прыгожа глядзіцца чорны шлем «Скат», дужа падобны да натаўскага. На ілбе — вышчарбінка. Куля не прайшла.

Свой стэнд мае і Выбухатэхнічны ды кіналягічны цэнтар унут-

раных войскаў МУС. Праўда, найбольш цікавыя экспанаты прэзэнтаваны на сьвежым паветры. Гэта іх робаты абясшкоджваюць міны, гэта іх сабакі ладзяць паказальныя выступы. Аўчары хапаюць «злачынцаў» за рукавы, не лякаючыся аўтаматных стрэлаў, спанілі вынохаюць выбухоўку. І ўсё гэта пад фон песьні Сокалава-Воюша «Мне краёў чужых ня трэба...», які ліецца з дынамікаў на плошчу... Данчык? Барткевіч?

Амерыканскія бомбы стануць бессэнсоўнымі

На вуліцы знаходзяцца тыя экспанаты, якія па вызначэньні нельга зьмясьціць пад дахам. Вось, напрыклад, камандна-штабная машына знітна-ракетнага дывізіёну «Бук-МБ». Уваход ахоўваюць дзяўчаты з бэд-жыкамі «Агат». Зазіраем усярэдзіну. У паўзмроку таямніча сьвечыцца маніторы кампутараў, на іх — мапа мясцовасьці.

Перад галоўным уваходам разгорнуты комплекс «Пячора». Шэрыя ракеты нацэльваюцца ў бок шматпавярховак Вясьнянкі, на хвіліну спыняюцца, потым пераводзяць свой суворы позірк на футбольны манэж. Побач шалёна круціцца радар. Але комплекс не паражае наземных цэляў: ён страляе па мішэнях, што лягуць з хуткасьцю 900 км/г у радыёсе некалькіх дзясяткаў кілямэтраў.

Гэты комплекс быў народжаны яшчэ за саветамі, таму яму пэрманэнтна даводзіцца змагацца са старасьцю. Дактарамі выступаюць адмыслоўцы прыватнага ўнітарнага прадпрыемства «Тэтраэдр», якое аб'яднала каля 100 былых вайсковых інжынэраў ды канструктараў.

Андрэй Вахоўскі, генэральны дырэктар ды галоўны канструктар «Тэтраэдру», распавёў журналістам у дзень адкрыцьця выставы пра пляны прадпрыемства. Ён назваў Расею «галоўным нашым стратэгічным саюзнікам», а вось тыя краіны, у якія «Тэтраэдр» прадае мадэрнізаванае ўзбраеньне, пералічвае пазьбягаў. Таму, распавядаючы пра месца правядзеньня найбліжэйшых выпрабавальных стрэльбаў «Пячоры» ў траўні, ён абмежаваўся фразай «у адной афрыканскай краіне».

Працяг на старонцы 14.

СЬЦІСЛА

Дыпляматычны мардабой

«Гэта параноя», — так у сераду пракамэнтаваў кіраўнік МЗС Польшчы Адам Ротфэльд высылку дарадчы польскага пасольства ў Менску Марка Буцькі. Беларускае МЗС выступіла з афіцыйнай заявай толькі ўвечары ў сераду, прапанаваўшы польскаму дыплямату пакінуць Беларусь цягам месяца. Высылка тлумачыцца «крокамі па дэстабілізацыі беларускага грамадства»: у абавязкі сп.Буцькі ўваходзілі кантакты з палітычнымі партыямі, грамадзкімі ар-

ганізацыямі і Саюзам палякаў Беларусі.

Польскае замежнапалітычнае ведамства рыхтуе крок у адказ, аднак захадзі будучы скіраваны, паводле Ротфэльда, ня супраць беларускага грамадства, а супраць беларускага рэжыму. Варшава забароніць уезд усім беларускім чыноўнікам, якія будуць мець дачыненне да рэпрэсій супраць СПБ.

Апісальні маёмасьць Скрабца

У экс-дэпутата парламэнту Сяргея Скрабца, што знаходзіцца ў сьледчым ізаля-

тары ў Берасьці і каторы дзень трымае галадоўку, апісана маёмасьць. Мэбля ды іншыя прадметы хатняга ўжытку апісаны ў кошт пагадзеньня яго судовай запазычанасьці: у сакавіку гарадзенскі суд аштрафаваў палітыка на 4,8 млн руб. за арганізацыю несанкцыянаванага мітыngu прадпрымальнікаў.

Забароненыя «Саша і Сірожа»

Заплянаванай на 19 траўня ў клобе «Рэактар» прэзэнтацыі музыкальнага альбому «Ска-Ты!» Сашы і Сірожы «Ска-Ты!» ня будзе. Павод-

ле іх слоў, кіраўніцтва клобу «Рэактар» па тэлефоне нечым напалохалі і тыя адмовіліся праводзіць канцэрт. «Мы лічым, што ва ўсім вінаваты калдыры, хоць і кажуць, што званок быў з Адміністрацыі прэзыдэнта — установы прысвойнай», —значаюць Саша і Сірожа. Адначасова стала вядома пра забарону на наступны канцэрт «Крамбамбулі». У красавіку ў «Рэактары» ўжо адмянялі канцэрты «Нэйра Дзюбэло» і «Крамь».

Лукашэнка Фядуты

У Маскве накладам 10 ты-

сяч асобнікаў пабачыла сьвет кніга «Лукашэнка: палітычная біяграфія». Паводле словаў аўтара Аляксандра Фядуты, у кнізе ён спрабаваў «асэнсаваць, чым ёсьць Аляксандар Лукашэнка ў нашым жыцці, у жыцці краіны. Зразумець, чаму ён прыйшоў да ўлады, чаму ён аказаўся здольным утрымаць уладу да гэтай пары, больш за дзесяць гадоў». Выданьне адразу азначылася скандалам. А.Фядута зьвінаваціў А.Казуліна, што той зьмясьціў у кнізе інфармацыю пра рух «Воля Народу».

Каталікі моляцца аб вяртаньні сьвятыні

Ужо месяц пасля імшы ў Менскай катэдры на ганку касьцёлу Сьв.Язэпа (вул.Кірылы і Мятода), у якім цяпер знаходзіцца архіў, а 19.15 зьбіраюцца вернікі, каб маліцца аб вяртаньні сьвятыні. У зьвязку з рэканструкцыяй гістарычнага цэнтру Менску лёс сьвятыні выклікае непакой. Паводле адных зьвестак у разьмешчаным побач будынку кляштары бэрнардынаў будзе створаны бізнэс-цэнтар.

AG, radiozet.pl, charter97.org

Дні самоты

Масква ўсё далейшая, а непакой нарастае. Можа, недарэмна ў апошні час і папаўзлі чуткі пра хуткую адстаўку Мальцава?

Піша Раман Якаўлеўскі.

Сустрэчы Лукашэнкі з Пуціным у Сочы і ў часе маскоўскага паседжання Вышэйшай дзяржаўнай афіцыйнай прапаганда назвала «новым імпульсам будаўніцтва дагэтуль невядомай сьвету саюзнай дзяржавы». Аднак мала хто звярнуў тады ўвагу на словы Лукашэнкі аб тым, што, размаўляючы з расейскім калегам пад чарнаморскімі пальмамі, ён пераканаў расейскага прэзідэнта ў неабходнасьці самому прысутнічаць 9 траўня на менскім парадзе Перамогі. Зрэшты, і бяз гэтага было ясна, што бяз нашага галоўнакамандуючага беларускія Ўзброеныя сілы маршыраваць на парадзе ня будуць. Падрыхтоўка да маштабнай дэманстрацыі вайскавай магутнасьці Беларусі ішла ўдзень і ўначы.

Куды менш відавочнымі падаліся высілкі, звязаныя з самітам краін СНД 8 траўня. У адным з сваіх выступаў Лукашэнка выказаў здагадку, што саміт стане проста абменам сьвятоточнымі «любезнасьцямі» ды знаёмствам з новымі чальцамі

«клубу кіраўнікоў краін Садружнасьці». Але паводле сьведчаньняў беларусаў Масквы, атмасфэра на саміце была далёка не перадсьвятоточнай.

Кіраўнікі СНД там амаль што ляліся: прэзідэнты Ўзбэкістану і Беларусі «наажджалі» на Пуціна, патрабуючы ад яго больш рашучага стаўленьня да рознага кшталту «каляровых рэвалюцыяў», Уладзімер Варонін вінаваціў у недэмакратычнасьці беларускі рэжым. Кажуць, што сустрэча кіраўнікоў СНД скончылася поўным раздраем, хоць удзельнікі мерапрыемства паставілі наступным разам сабрацца 22—23 чэрвеня, у 64-я ўгодкі пачатку Вялікай вайны. Але ня выключана, што гэты саміт будзе апошнім у такім складзе.

Лукашэнка зьехаў у Менск 8 траўня, пачуваючыся самотным. Але па ад'ездзе зноў пачала цыркуляваць інфармацыя, што прэзідэнт Беларусі мусіць усё ж 9 траўня зьявіцца ў Маскве. Але не на парадзе на Краснай плошчы, а на крамлёўскім сьвятоточным прыёме. Так, 22 красавіка

старшыня пастаяннай камісіі Савету Рэспублікі па міжнародных справах і нацыянальнай бясьпэцы Мікалай Чаргінец паведаміў пра магчымасьць сустрэчы прэзідэнтаў Беларусі і ЗША 9 траўня ў Маскве, а 29 красавіка ўжо пасол Беларусі ў Расеі Уладзімер Грыгор'еў заявіў на прэс-канфэрэнцыі, што Лукашэнка «абавязкова вернецца ў Маскву пасля таго, як прыме парад Перамогі ў Менску». Не прыехаў. Хоць сёй-той чакаў да самага пачатку парад на ўжо новым праспэктэ Пераможцаў. Тады многія назіральнікі звярнулі ўвагу на тое, што галоўнакамандуючы зьявіўся на вайсковым парадзе ў цывільнай вопратцы. І ў прыкметна «ўзвездзеным» настроі. Міністра абароны, які спрабаваў даваць нейкія звычайныя тлумачэньні, галоўнакамандуючы ва ўпор ня бачыў. Можа, недарэмна ў апошні час і папаўзлі чуткі пра хуткую адстаўку Мальцава? Па прыкладзе самотнага свайго кіраўніка, кіраўніцтва краіны таксама выглядала на трыбуне далёка не сьвятоточна.

Маскоўскія беларусы цьвердзяць: чуткі пра тое, што беларускі прэзідэнт вернецца ў Маскву, распаўсюджваліся Адміністрацыя прэзідэнта Беларусі, да апошняга моманту перакананай, што ўзаемапаразумьне з крамлёўскім пратаколам у гэтым пытаньні будзе знойдзена. Але арганізатары маскоўскіх урачыстасьцяў не пажадалі пайсьці насустрач пажаданьням беларускага прэзідэнта.

Аўтарытэтных экспэрты, якіх Крэмль пасля 9 траўня стаў ізноў выпускаць на

шырокую аўдыторыю для дыскусій на «беларускую тэму», адзначаюць наступнае. Паводле аднаго зь іх, Аляксея Арбатава, «важны сам факт таго, што Лукашэнка — адзін з кіраўнікоў краін, якія ўнеслі значны ўклад у перамогу над фашызмам, і кіраўнік адной з краін, якая страціла найбольшую колькасьць грамадзян у гэтай жахлівай краіне — не прысутнічаў на парадзе Перамогі і не прысутнічаў на ўрачыстым прыёме з нагоды Вялікай Перамогі. Ёсьць вялікая розніца паміж узаемаадносінамі народаў — расейскага і беларускага — і ўзаемаадносінамі дыктатара Лукашэнкі з расейскім народам». Трэба меркаваць, дадало клопату і васьмнаццаце імгненне вясны кіраўніка ФСБ Мікалая Патрушава пра распрацоўку міжнароднага пляну звяржэньня ўлады ў Беларусі і выдзяленьні 5 млн дالараў. Шэф расейскай спэцслужбы, які атрымаў чэкісцкую адукацыю ў Менску, чамусьці змаўчаў пра тое, што гэтую інфармацыю можна было знайсці ў афіцыйных амэрыканскіх крыніцах.

Паміж Кіевам і Андыжанам

Паверыць у тое, што шэфы расейскай ФСБ і беларускага КДБ самі вераць у тое, што гавораць, немагчыма. Але ж дзеля чагосьці падобныя рэчы прамаўляюцца. Ці дзеля кагосьці. Піша Віталь Тарас.

У выніку мінулагадзяня цунамі ў Азіі загінула больш за 300 тыс. чалавек. Пры Пол Поце ў Кампучыі чырвоныя кхмэры выразалі ў працэсе «перавахаваньня» прыблізна мільён чалавек. У СССР падчас Другой сусьветнай вайны загінула звыш 20 мільёнаў грамадзян. А ў Беларусі — кожны чацьвёрты. Колькі людзей загінула ў выніку сталінскіх рэпрэсій, пачынаючы ад калектывізацыі, — увогуле дагэтуль няма пэўнай лічбы. Мільёны?..

Калі лік ідзе нават не на мільёны — на тысячы, а то і меней, — ніхто не патрабуе дакладных лічбаў: хіба ўсіх назавеш пайменна? Мабыць, толькі стваральнікі музэю Галакосту ўпершыню паспрабавалі зрабіць гэта... Але ж тое выключэньне. Як правіла, да ахвяр генацыду й злачынстваў супраць чалавечнасьці ставяцца як да ахвяр стыхійнага бедзтва. Ну, вось нейкая марская хваля сьцёрла зь зямлі паселішчы зь людзьмі. Ну, нейкі тыран загадаў зьнішчыць газамі некалькі паселішчаў курдаў. У Андыжане трупы забітых, паводле слоў відавочцаў, вывозілі грузавікамі. Па звестках афіцыйнага Ташкенту, падчас апошніх падзей у Андыжане загінулі дзевяць ці адзінаццаць чалавек. Магчыма, пазней назавуць іншую лічбу. Як у Маскве пасля гераічнага штурму спэцназам тэатру на Дуброўцы. Лічылі-лічылі

— потым спыніліся. Улады паставілі: лічба 129 канчатковая — і ня сьмець сумнявацца!

Колькі ахвяр пахавана ў Курапатах і ці дакладныя лічбы называў Пазыняк, нават і не правяралі ўсур'ёз. Але ж адразу «ўсумніліся» — у дзяржаўных газэтах. Маўляў, не НКВД страляла ў бязьвінных людзей, а — немцы ў «гамбургскіх габрэяў» (з падтэкстам: гэта ж, лічы, і ня людзі, дзеля чаго асабліва перажываць?).

Расстрэл людзей ва Ўзбэкістане ў СМІ быў успрыняты з халодным спакоем. На афіцыйным узроўні ў Маскве прагучалі толькі словы «ўнутраная справа Ўзбэкістану» і «мы ўважліва сочым». Рабаваньне ўнівэрсамаў у кіргіскай сталіцы ў расейскіх мас-мэдыя выклікала куды больш увагі. Ды што там хвалюваньні ў Бішкеку! Мітынг на Майдане Незалежнасьці ў Кіеве выклікаў у Масквы шок, амаль гістэрыку. Страшна ўладам ня тое й не тады, калі гінуць людзі, а калі яны заваёўваюць свабоду. Ды яшчэ, крыў божа, калі гэта адбываецца мірным шляхам...

Ніхто з дакладнасьцю ня скажа цяпер, што адбывалася ў Андыжане — пратэст дробных прадпрыемальнікаў, мітынг апазыцыі, бунт тамтэйшых арыштанцаў, проста галодны бунт? А мо ўсё гэта супала разам?

Ніхто й ня будзе шукаць, на-

самрэч, адказу на гэтае пытаньне — прынамсі, не ў Маскве і Менску. Для іх важнейшы вынік. Зьверская расправа — вось і ўвесь адказ «апазыцыі». Вось яны, лекі супраць «каляровых рэвалюцыяў», нарэшце! Патэнтаваны сродак! Знойдзены ён быў, праўда, яшчэ ў Расейскай імперыі за часамі Мураўёва-вешальніка.

Некалькі месяцаў таму нехта з дэпутатаў Дзярждумы прапанаваў назваць адну з плошчаў Масквы імем Мураўёва — у адказ на наданьне вуліцы ў Варшаве імя Джахара Дудаева. Вар'яцтва? Чарговы прыступ імперскае гістэрыі? А хіба выступ старшыні ФСБ Патрушава ў той жа Думе наконт «экспарту рэвалюцыі» ў Беларусь не нагадваў гістэрыку?

Праўда, гістэрыка была добра абдуманая загадзя. Лічба ў пяць мільёнаў далараў, выдзеленых адкрыта, праз галасаваньне Кангрэсу ЗША, была, паводле Патрушава, нібыта разведаная расейскімі чэкістамі ў нейкіх патаемных варожых крыніцах!

А беларускія калегі з КДБ адразу паправілі старэйшага таварыша: ня пяць мільёнаў, а пяць дзясят! І не на рэвалюцыю, а на... інтэрвэнцыю супраць Беларусі. І ў сумежных эўрапейскіх краінах пад выглядам канфэрэнцый ды сэмінараў рыхтуюць падрыхненыя элемэнты, а на адмысловых базах ужо нават навучаюць баевікоў. Ну чым не Ўзбэкістан! Засталося нанесці прэвэнтывныя ўдары па гэтых базах у мэтах барацьбы з тэрарызмам і наркатрафікам... Ды правесці прэвэнтывныя

ВА ЎЗБЭКІСТАНЕ ПАНУЕ СТРАХ. Паводле незарэгістраванай апазыцыйнай партыі «Вольныя сяляне», падчас расстрэлу мітыngu ў Андыжане загінулі прынамсі 745 чалавек. У аўторак узбэцкія праваабаронцы і інтэлектуалы заклікалі ўскласьці кветкі да помніка Мужнасьці ў Ташкенце ў памяць замардаваных андыжанцаў. Прышло 20 чалавек, пераважна жанчыны. За акцыяй назіралі дзясяткі замежных журналістаў.

арышты «баевікоў».

Паверыць у тое, што шэфы расейскай ФСБ і беларускага КДБ самі вераць у тое, што гавораць, немагчыма. Але ж дзеля чагосьці падобныя рэчы прамаўляюцца. Відаць, важна ня столькі тое — дзеля чаго, колькі дзеля каго. Маскве, мабыць, здасца, што, толькі напалохаўшы як сьлед свайго вернага й апошняга хаўрусніка на постсавецкай прасторы — у Менску, можна заручыцца ягонаю цьвёрдай падтрымкай. Страх — трывалы падмурак для аднаўленьня народаў, што і казач. Досьвед Савецкага Саюзу яшчэ ва ўсіх на памяці. Толькі страх таксама ня вечны. Варта ўспомніць Тбілісі 1989-га, Баку 1990-га, Вільню 1991-га. Некато-

рыя ўздыхаюць дагэтуль — эх, не хапіла тады жорсткасьці Гарбачова, трэба было тапіць усё ў крыві. Так, як гэта было цяпер у Андыжане? Або перад тым у Чачэніі?

Гэтымі днямі прыйшло яшчэ адно паведамленьне. Былы начальнік тайнай паліцыі Чылі выдаў Піначэта — ён, выяўляецца, асабіста кіраваў усімі зьнішчэньнямі й перасьледам апазыцыянараў. Усё, так бы мовіць, трымаў на асабістым кантролі. Час выйшаў, і, нягледзячы ні на якія былыя заслугі, дыктатара судзяць. Але ж судзяць і тых, хто выконваў тады злачынныя загады. Кажуць, на сваіх памылках вучацца толькі дурні. А на памылках гісторыі?

Аранжавыя чуткі

Ці будзе прыпыненая ліцэнзія «БелСэлу»?

Рынак сатавай сувязі «трэсе» часта, што ня дзіўна: там, дзе круцяцца вялікія грошы, заўсёды ёсць месца вялікім інтрыгам, прычым апошнім часам рэй у галіне вядзе дзяржаўны інтэрас. З найноўшых сэнсацый такога кшталту можна назваць стварэнне новай кампаніі «БеСТ», якая пужае канкурэнтаў плянамі аказваць танныя паслугі мабільнай сувязі. Трапляюцца і звычайныя газетныя «вуткі» — так, пляны стварэння першай беларускай мабільнай слухаўкі, адносна якіх у свой час было шмат спекуляцый, пакуль нікім усур'ёз не разглядаюцца.

А вось да якога разраду звестак можна аднесці інфармацыю пра магчымае прыпыненне ліцэнзіі апэратара мабільнай сувязі «БелСэл», пакуль невядома. 5 траўня міністар сувязі і інфарматызацыі Уладзімер Ганчарэнка заявіў журналістам, што прыпыненне ліцэнзіі — ня больш чым чуткі. Разам з тым ён паведаміў, што «БелСэл» мае значную крэдыторскую запазычанасць.

Праблема гэтая абвастрылася пасля выхаду ў сакавіку «Трастбанку» (былога «Інфабанку») са складу суўладальнікаў «БелСэлу». Тады 17% акцый «Трастбанку» былі перададзены «Белтэлекаму». У якасці кампенсацыі «БелСэл» мусіць аддаць «Трастбанку» крэдыты, якія той даваў апошнія два з паловай гады на разбудову новай сеткі сувязі. Відаць, менавіта гэтая запазычанасць і выклікала праблему.

Паводле слоў міністра, цяпер камісія са спецыялістаў Мінсвязі, «Белтэлекаму» ды самога «БелСэлу» вывучае фінансавы стан кампаніі. Канчатковае рашэнне адносна прыпынення

«СЬЦЯГ ПЕРАМОГІ» над «белсэлаўскай» вежай не ўратаваў кампанію ад праблемаў.

ліцэнзіі будзе прынятае да ліпеня. Пры гэтым Мінсвязі настойвае, што «цяжар плацяжоў не павінен цалкам класіфікавацца на «Белтэлекам». «Калі замежны інвестар не забяспечыць прыток у краіну інвестыцыяў, дык цяпер ужо будаваць і эксплуатаваць мы навучыліся самі», — заявіў міністар, маючы на ўвазе галянцкую кампанію «СІВ ВУ», сузаснавальніка «БелСэлу».

У «БелСэле» адмовіліся дадаць нешта да слоў міністра. «Чуткі ніхто ніяк вам камэнтаваць ня будзе, гэта дакладна»,

— адказала карэспандэнту «НН» прэс-сакратарка кампаніі Кацярына Уладзімерава. «А крэдыторская запазычанасць і праверкі «БелСэлу» — таксама чуткі?» — «Вы ведаеце, я не ўпаўнаважана камэнтаваць гэтую навіну якім-небудзь чынам. Маё кіраўніцтва дало мне ясна зразумець, што гэта чуткі, і камэнтаваць іх мы ніяк ня будзем».

Кампанія «БелСэл» — белаваарна беларускага мабільнага бізнэсу. Ад іншых кампаній яна адрозніваецца бадай усім, нават

сваім надзіва маладым дырэктарам Арцёмам Аранжам, былым прадстаўніком «СІВ ВУ», які быў выбраны кіраўніком «БелСэлу» 15 жніўня 2002 г. Менавіта пры ім у 2003 годзе быў уведзены новы стандарт сувязі CDMA2000 (у разбудову якога і інвеставаў «Інфабанк»), а таксама новы брэнд кампаніі — «Dialog», чым сымбалам зрабіўся аранжавы шарык-апэльсін на зялёным тле.

«БелСэл» — адзіны апэратар, які дазваляе гадзінамі задарма размаўляць па тэлефоне ва ўлас-

най сетцы, але затое мае нятаннныя цэны на апараты, якія да таго ж розняцца ў залежнасці ад выбранага тарыфнага пляну. І да таго ж «БелСэл» (скарачэнне ад ангельскага «Belarusian Cellular») — найстарэйшы апэратар мабільнай сувязі ў краіне. Звесткі пра магчымае прыпыненне яго ліцэнзіі — ня самы прыемны падарунак на 12-годзьдзе, якое кампанія адсвяткавала 7 траўня. Нават тады, калі яны сапраўды акажуцца толькі чуткамі.

Алесь Кудрыцкі

ГАСПАДАРКА СЬЦІСЛА

Набывайце аўто, пакуль ня позна

У найбліжэйшы час, магчыма, перагледзяць памеры мыты на ўвоз патрыманых легкавікоў. Стаўкі для прыватнікаў падымуць на 5—15%, а для юрыдычных асобаў — зьменшаць. Дзяржава падтрымлівае інтарэсы аўтасалёнаў, якія не вытрымліваюць канкурэнцыі з гнуткім рынкам прыватнікаў.

Стратэгія са смакам

Міністэрства сельскай гаспадаркі і харчавання распрацавала стратэгію разьвіцця экспарту на 2005—2010 гады. Аб'ём экспарту прадукцыі АПК сёлета складзе \$650 млн, а

празь пяць год яму загадана ўзьяцца да 900 млн. Распрацоўшчыкі мараць, каб ільвіная доля экспарту (каля 90%) ішла ў Расею. Сярод краін ЭЗ найважнейшым партнёрам застануцца Польшча і Нямеччына.

Саларка з асфальту

У СЭЗ «Горадняінвэст» пабудуюць завод па вырабе дызельнага паліва з адкідаў. Нямечкая фірма «Nova Invest» прапануе тэхналогію, што дазволіць здабываць паліва з адходаў бітуму, старога асфальту, старых аўтамабільных шынаў. Кошт праекту — \$4 млн.

Бровары памірыліся «Крыніца» і «Балтыка»

разглядаюць магчымасць заключэння міравога пагаднення адносна запазычанасці беларускага бровару. Бакі пагадзіліся адкласці на 30 траўня пасяджэнне Міжнароднага арбітражнага суду ў Расеі, на якім меліся разглядаць пытаньне «Крыніцы». Такім чынам расейскі бок, які апошнім часам патрабаваў вяртання \$3,5 млн, змякчыў пазыцыю.

«Чарнільная» мадэрнізацыя

Да 2010 г. на Гарадзеншчыне замест 12 вэнзаваў, якія выпускаюць 2,6 млн дэкалітраў пладовах вінаў у год, застанеца

дзеваць. Скарачэнне будзе весьццяй поруч з мадэрнізацыяй ды павелічэннем магутнасці пазасталых заводаў. Працаваць яны будуць на мясцовай сыравіне.

Шэф, уключыце музычку!

Таксісты ня будуць плаціць аўтарскіх адлічэнняў выканаўцам песень, якія гучаць у салёнах аўтамабіляў. У Беларускага аўтарскага таварыства пакуль няма магчымасці кантраляваць кіроўцаў так, як кантралююцца рэстараны ды клубы. Але ня выключана, што ў будучыні таксоўшчыкі будуць пералічваць 5%

прыбытку на ганарары сьпевакам ды музыкам.

Рамеснікам палёгка

Прэзыдэнцкі ўказ №225 ад 16 траўня спрашчае дзейнасць рамеснікаў. Цяпер для пачатку рамеснага бізнэсу патрэбна толькі зарэгістравацца ў падатковай інспэкцыі па месцы жыхарства і штогод плаціць збор за вядзеньне рамесніцкай дзейнасці (цяпер гэта 25 500 руб).

Стаўка — II адсоткаў

Нацыянальны банк Беларусі прагназуе, што да канца наступнага году ўзровень стаўкі рэфінансавання не перавысіць 11 адсоткаў

гадавых. Такі паказчык прагледжаны праектам канцэпцыі Асноўных кірункаў грашова-кредытнай палітыкі на наступны год, падрыхтаванай галоўнай фінансавай установай краіны. Стаўка рэфінансавання — гэта працэнт, пад які Нацбанк дае крэдыты камэрцыйным банкам.

АК, АФН, Інтэрафакс, БелТА

КУРСЫ ВАЛЮТ

на 19 траўня:
1 амэрыканскі далар — 2 150 рублёў.
1 эўра — 2 714,59 рубля.
1 латвійскі лат — 3 900,93.
1 літоўскі літ — 786,11.
1 польскі злоты — 645,65.
1 расейскі рубель — 76,77.
1 украінская грыўна — 426,80.
Паводле Нацбанку

Чэ Скарына

Калі супрацоўнік міліцыі прадыхаваў кіраўніцтва поўны змест подпісу пад партрэтам Скарыны «Панежа ад прыражэння зьявы знаюць ямы свае...» на старабеларускай мове, з рацыі прагучала: «Брава! Пажадайце ім удачы!»

Менск пратэстуе супраць перайменавання праспектаў Машэрава і Скарыны.

Флэшмоб пратэсту на Кастрычніцкай плошчы быў зладжаны 10 траўня. Празь дзень маладыя людзі размалёўвалі крэйдай асфальт уздоўж праспектаў Скарыны і Машэрава.

У нядзелю, 15 траўня, на галоўным праспекце быў арганізаваны рухомы «жывы ланцуг» пад дэвізам «Абаронім Скарыну». Акцыю ладзілі моладзевыя арганізацыі «Вока», «Вольная моладзь», «Моладзь Ліцэю», а таксама «Моладзь БНФ». Удзельнікі прайшлі па праспекце Скарыны ад станцыі мэтро «Купалаўская» да плошчы Якуба Коласа, несучы ў руках кветкі і партрэты беларускага першадрукара. Некаторыя ўдзельнікі былі апранутыя ў стылізаваныя пад XVI ст. строі, а да моладзі далучыліся людзі сталага веку.

З самага пачатку акцыю суправаджала машына ДАІ. Каля плошчы Перамогі міліцыянты спынілі ўдзельнікаў акцыі і папрасілі растлумачыць яе сэнс. Супра-

цоўнік міліцыі прадыхаваў свайму кіраўніцтва поўны змест подпісу пад партрэтам Скарыны «Панежа ад прыражэння зьявы знаюць ямы свае...» на старабеларускай мове. «Што зь імі рабіць?» — спытаўся ён. Зь міліцэйскай рацыі прагучала: «Пажадайце ўдачы!»

Толькі на плошчы Я.Коласа, падуладнай славу таму Савецкаму РУУС, узброеныя міліцыянты пад кіраўніцтвам чалавека ў цывільным папрасілі моладзь збочыць з праспекту на бульвар Мулявіна. Удзельнікі акцыі ж рушылі на пляцоўку ля Філярмоніі. Тады пачаліся затрыманні. Але з пастарунку юнакоў выпускалі без складання працолаў.

Аб'яднаная грамадзянская партыя выступіла з ініцыятывай правядзення рэфэрэндуму аб стаўленьні менчукоў да ініцыятывы прэзідэнта. У адказ на запыт сакратар Цэнтравыбаркаму Мікалай Лазавік паведаміў, што для правядзення плебісцыту патрабуецца 120 тысяч подпісаў гараджан.

Арцём Лява, фота аўтара

Лідэр «Правага альянсу»: «Нас было 30 чалавек»

14 траўня Сьвіслач між Траецкім прадмесцем ды праспектам Машэрава зрабілася на гадзіну прасторай свабоды. Катамараны ды лодкі плавалі пад нацыянальнымі сьцягамі. Міліцыя не палезла ў халодную ваду. Акцыю ладзілі ініцыятывы «Права альянс», «Вока» ды «Вольная моладзь». Карэспандэнт «НН» Алесь Кудрыцкі гутарыць са старшынём «Правага альянсу» Юр'ем Карэтнікавым.

«НН»: Як вам такое прыйшло ў галаву?

Юры Карэтнікаў (на фота ў цэнтры): Мы хацелі такім чынам адзначыць угодкі Ганебнага рэфэрэндуму. Нас было 30 чала-

век. Мы ўзялі напакат 10 катамаранаў ды човен. Некаторыя дзяжурлі на Высьпе Сьлёз, каб, калі што, перадаць ім сьцягі.

«НН»: Што такое ваш «Пра-

ва альянс»?

ЮК: Мы спачатку гуртаваліся як менская арганізацыя, але цяпер маем прадстаўнікоў ва ўсіх рэгіёнах. Нас больш за сто чалавек. Наш грунт — правая нацы-

янальная ідэя. Наша мэта — пабудова нацыянальнай дзяржавы-насьці, дзе нацыянальныя інтарэсы і каштоўнасьці будуць прыярытэтам.

«НН»: Што вы разумееце пад правай нацыянальнай ідэяй? Беларусь — хто гэта ў вашым разуменьні?

ЮК: Для нас беларус — гэта нашчадак крывічоў, радзімічаў, дрыгавічоў. Наш патрыятызм сягае ў глыбіню вякоў.

«НН»: А мурын можа быць сябрам вашай арганізацыі?

ЮК: Наўрад ці. Мы не ксэнафобы, але калі мы будзем прымаць у арганізацыю людзей іншых колераў скуры ці сьветапоглядаў, то можам дыскрэды-

таваць ідэю на самым пачатку.

«НН»: Ці можаце вы назваць палітыкай тое, чым займаецеся?

ЮК: Мы выходзім моладзь, удзельнічаем ва ўсіх палітычных працэсах, якія адбываюцца ў краіне. Так, мы гатовыя ахоўваць нацыянальнага кандыдата ў прэзідэнты.

«НН»: Што з помнікам Каліноўскаму, які з вашай ініцыятывы летась улады паабяцалі паставіць?

ЮК: Справа не заглохла, мы знайшлі скульптара. Але ня ўсё залежыць ад нас.

«НН»: У вас ёсьць ідэі наступных акцый?

ЮК: Так, чакайце нечаканага.

У Барысаве ад 1 траўня шапікі «Мінаблсаюздруку» перасталі браць на продаж газету «**Борисовские новости**». Ад 8 траўня ў крамах КУП «Барысаўскі гархарчгандаль» перастала прадавацца іншая незалежная газета «**Курьер из Борисова**». Дамовы на рэалізацыю былі скасаваны ў аднабаковым парадку. З 1 чэрвеня гэтых газет ня будуць прадаваць і ў паштовых аддзяленьнях Барысаве.

Актывісты незарэгістраванай арганізацыі «Зубр» **Ганьне Петраковіч**, навучэнцы СШ №22 Магілёва, адміністрацыя школы 11 траўня пагражала адлічэньнем за ўдзел у акцыі памяці Юр'я Захаранкі. Апроч таго, дзяўчыне заявілі, што да ейных бацькоў «зробяць заходы ўзьдзеяньня».

У Гомелі 11 траўня суд не задаволіў патрабаваньняў дэпутата гарсавету **Юр'я Глушакова**, а таксама **Марыі Багдановіч** і **Зьмітра Шкрабава** прызначь незаконнай забарону гарвыканкаму на мітынг. Дзеля грамадзкай актыўнасьці М.Багдановіч звольнілі з працы ў Гомельскім краязнаўчым музэі — яна стане беспрацоўнай з 25 траўня.

У офісе АГП у Менску 12 траўня прадстаўнікі санэпідэманстанцыі й пажарнай службы цікавіліся кампутарамі выдавецкага дому «**Время**», які арандуе памяшканьне.

БНФ 12 траўня прыняла рашэньне зьявіцца ў Канстытуцыйны суд Беларусі для правяркі законнасьці ўказу Лукашэнкі пра перайменавань-

не менскіх вуліц.

Адміністрацыйная камісія Наваполацкага гарвыканкаму 12 траўня спыніла справу супраць студэнткі **Вольгі Семенчуковай**, затрыманай 21 красавіка падчас распаўсюду незарэгістраванага студэнцкага бюлетэню «Макасін», — праз адсутнасьць складу злачынства.

12 траўня **Андрэя Клімава** ў следчым ізалятары наведала жонка Тацяна.

Старшыня Віцебскай гарадзкай арганізацыі АГП **Алена Залеская** 12-га напісала скаргу на імя пракурора вобласьці з патрабаваньнем пакараць міліцыянтаў, якія 7 траўня перапынілі акцыю памяці Ю.Захаранкі.

З Жодзінскага палітэхнікуму 12 траўня выключылі актывіста незарэгістраванага «Маладога фронту» 17-гадовага **Сержука Мурашку** за ўдзел у акцыі 26 красавіка ў Менску.

Ліст з папярэджаньнем пра магчымую ліквідацыю атрымала з гарвыканкаму 13 траўня **Жодзінская філія ТБМ**. Падстава — неадпаведнасьць юрыдычнага адрасу жыллёваму заканадаўству.

Аксану Новікаву 13 траўня выклікалі ў аддзел барацьбы з эканамічнымі злачынствамі Савецкага раёну Менску: на яе, маўляў, прыйшла заява, што Новікава разам з мужам займаецца распрацоўкай кампутарных сыстэм на продаж, а прыбытак ідзе на фінансаваньне апазыцыйных акцый.

Віцебскі гарвыканкам адмовіў у дазvole на мітынг 15 траўня, заяўку на які падавала **Алена Фаміна**. Прычынай было названае тое, што заяўніца назвалася прадстаўніцай БСДП (НГ) пад кіраўніцтвам Міколы Статкевіча, а чыноўнікі ведаюць аднайменную партыю пад кіраўніцтвам Аляксандра Казуліна. Гарвыканкам правяраў партыйную прыналежнасьць у прадстаўніка партыі Анатоля Ляўковіча празь Міністэрства юстыцыі. Той не пацвердзіў сяброўства Фаміной у партыі, бо месяц таму гарадзкая арганізацыя адмовілася ўвайсьці ў новае партыйнае ўтварэньне.

Былы дэпутат палаты прадстаўнікоў **Сяргей Скрабец** 15 траўня быў затрыманым і дастаўлены ў ізалятар часовага ўтрыманьня Берасьця. У яго кватэры, у кватэрах бацькоў і брата Аляксандра праведзены ператрусы. Скрабеца вінавацяць у тым, што ён «меўся даць» чыноўніку Берасьця 30 тыс. даляраў хабару дзеля вызваленьня нейкага асуджанага за рабункі. На яго завялі крымінальную справу паводле двух артыкулаў КК — ч.1 арт.13 (падрыхтоўка да злачынства) і ч.2 арт.431 (даваньне хабару). Яго сям'я і сябры называюць абвінавачаньні абсурднымі, а справу — палітычна матываванай.

Падчас акцыі 15 траўня ў Менску ў абарону назвы праспекту Скарыны былі затрыманымі **Франак Вячорка**, **Аляксей Галаўня**, **Павал Мятліцкі**,

Уладзімер Бычынаў, **Васіль Верамейчык**, **Зьміцер Шастак**, **Руслан Сербін**, **Арцём Русаненка**.

Міністэрства інфармацыі 16 траўня вынесла пісьмовае папярэджаньне недзяржаўнай газэце «**Народная воля**» — за парушэньне арт.32 Закону «Аб друку» (публікацыя непраўдзівай інфармацыі). Падставай сталі звароты пяці работнікаў прадпрыемства «Беларуськалій», чые подпісы стаялі ў газэтнай публікацыі: самі работнікі адмаўляюць, што ставілі подпісы, і патрабуюць па 50 млн руб. маральнай кампэнсацыі кожнаму. Гэта ўжо другое папярэджаньне газэце цягам году.

У Івацэвічах прадаўцы ў шапіках «Белсаюздруку» перасталі выкладаць на вітрыны недзяржаўныя выданьні — «**Газету для вас**», «**Народную волю**», «**Курьер из Борисова**». Прадаўцы кажуць, што такі загад прыйшоў з райвыканкаму, а чыноўнікі райвыканкаму адмаўляюць сьцьверджаньне.

У Кастрычніцкім раённым судзе 16 траўня асудзілі ўдзельнікаў «Ланцуга неабыхавых людзей»: **Мікола Воран**, **Юры Істомін**, **Артур Сьмятанін**, **Зьміцер Аўдзейчык**, **Андрэй Янушкевіч** «зарабілі» па 25 базавых велічынь штрафу (637 тыс. 500 руб.), **Раман Юргель** — 160 б.в. (4 млн 80 тыс.).

Чужыя сымбалі

Напярэдадні сьвята Перамогі Ворша, як звычайна, была ўпрыгожана шматлікімі сьвяжккамі, пераважна чырвонага, зялёнага ды белага колераў (відаць, задарма папрацаваў ільнюкамбінат). Усім дзяржаўным ды прыватным прадпрыемствам і арганізацыям апошнім часам загадаваюць вывешваць перад уваходам дзяржаўныя сьвяці РБ. У продажы іх цяпер процьма розных памераў ды якасьці. Дарэ-

чы, вырабляюць іх нейкія ПП, таму і каштуюць няблага.

Але хоць і прайшло пасля рэфэрэндуму 1995 г. дзесяць гадоў, асаблівай павагай у месцічаў новыя-старыя сымбалі не карыстаюцца. Звычайна знойдзецца некалькі ўстаноў, дзе сьвяці будзе прымацаваны да дрэўка дагары нагамі. Напрыклад, на адным з ПТВ гэтакі сьвяці вывешваюць ужо некалькі гадоў. Не было ў горадзе, прынамсі, на вуліцах,

ніводнага сьвяці, які б цалкам адпавядаў патрабаваньням Палажэньня аб дзяржаўнай сымбальцы. Хоць і зьявіліся ў крамах няўклюдныя плятмасавыя наверхшы з зоркай (каштуюць каля 30 тыс.), але нідзе іх не было відаць. Нават гарвыканкамаўскі сьвяці, які выносілі 9 траўня, меў старое мэталічнае наверша, зь якога былі зьбітыя сэрп і молат. Адметна, што над шматтысячнай грамадой, якая сабралася ў цэнтры гораду на мітынг, лунаў усяго адзін сьвяці РБ.

Не прыжываюцца ў народнай сьвядомасьці штучна створаныя сымбалі. Дзяржаўны гімн, які

зайграў духавы аркестар, падхапіла толькі адна кабета, дый тое са старымі словамі — «Мы, беларусы, з братняю Руссю...» Аднак на другім радку і яна змоўкла. Грамадзкая апатыя ды абьякаваньне да прапагандыскай галкатні вакол сьвята Перамогі былі добра заўважныя 10 траўня, калі моцны вечэр абарваў нацягнутыя над вуліцамі чырвоныя транспаранты зь лэзунгамі накшталт «Величие подвига в величии народа» (здаецца, трэба было б наадварот) ды цягаў іх па зямлі. Прыбралі сапсаную агітацыю толькі на наступны дзень.

ВЛ, Ворша

Памятаць усіх

З ініцыятывы Аршанскага гарадскога фонду аховы помнікаў гісторыі і культуры на КПП вайсковай часьці №67758 ля чыгуначнага вакзалу пастаўлена мэмарыяльная дошка савецкім ваеннапалонным, што загінулі тут у гады вайны.

Сьведка тых падзей Віктар Галубовіч згадвае: «На тэрыторыі вайсковых складоў у 1941 г. у 40-градусны мароз палонныя вайскоўцы ў летняй вопратцы ад холаду й голаду гінулі сотнямі штодня. Іх нікуды не вывозілі... Усе там ляжашь...»

Да нашага часу захаваліся гэтыя два дашчатыя баракі, пабудаваныя яшчэ ў 1920-я. Яны й цяпер ня маюць падлогі ды столі. Калі ўявіць, як там месціліся тысячы вязьняў, становіцца жудасна. У «Кнізе ўліку індывідуальных і брацкіх магіл воінаў Чырвонай Арміі і парты-

зан, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны і пахаваныя на тэрыторыі Воршы», складзенай пры канцы 1940-х, пазначана, што ў раёне разьмяшчэньня складоў Міністэрства УС СССР №554 знаходзяцца дзьве магілы, у якіх пахаваны 18 і 4,5 тысячы чалавек ваеннапалонных. Пасьля вайны сьляды ад магіл неяк зьніклі, і цяпер яны ніяк не пазначаны. Але, паводле слоў службоўцаў, дзе ні пачні капаць зямлю, амаль паўсюдна можна натрапіць на людзкія касткі.

Па няпоўных звестках у Воршы ў 1941—1944 гг. было некалькі лягераў сьмерці для савецкіх ваеннапалонных. За савецкім часам пра іх ніколі ня згадвалі і, зразумела, ніякіх мэмарыялаў на тых месцах ня ўзводзілі. Першы сьціплы помнік пяці тысячам загінуўшых у лягеры на чыгуначнай станцыі

Ворша-Ўсходняя паўстаў толькі ў 1994 г. Тады пры капаньні катлаванаў пад шматпавярховыя дамы па вул. Пагранічнай былі знойдзены шматлікія чалавечыя парэшткі. Што казаць пра Воршу, калі і да сёньня няма дакладных зьвестак аб колькасці ўсіх савецкіх ваеннапалонных. Айчынныя ды замежныя дасьледчыкі называюць лічбы ад 3,5 да 5,7 мільёна чалавек. Згодна са зьвесткамі Расейскай камісіі па рэабілітацыі ахвяр палітычных рэпрэсій, колькасць ахвяраў вагаецца ад 1,23 да 2 мільёнаў чалавек, або да 31% ад усіх, хто трапіў у варажы палон. Голад ды холад, антысанітарныя ўмовы ўтрыманьня (пад адкрытым небам або ў перапоўненых бараках), некантраляванае ўжываньне зброі аховы прыводзілі да вялікай сьмяротнасьці сярод ваеннапалонных, асабліва гэта тычылася восені—зімы 1941—1942 г.

Згодна зь міжнародным правам, ваенны палон ня лічыцца

зачынаем. Але савецкі ўрад не падпісаў Жэнэўскай канвэнцыі 1929 г. аб ваеннапалонных, таму нацысты лічылі сябе вольнымі ад выкананьня міжнародных прававых нормаў. Праявіўшы зьлічэную абьякаваньне да лёсу сваіх суайчыннікаў, вышэйшае савецкае кіраўніцтва таксама нясе адказнасьць за іх масавую згубу.

У пасляваенны час лэзунг «Ніхто не забыты, нішто не забыта» не адносіўся ні да тых савецкіх ваеннапалонных, якія загінулі, ні да тых, хто застаўся ў жывых. Аднак паціху гістарычная чалавечая справядлівасьць аднаўляецца. Праўда, у той жа Воршы да сёньняшняга дня не ўвекавечана масавае пахаваньне падпольшчыкаў і ахвяр фашызму ва ўрочышчы Гразілаўка. Пакуль ніяк не адзначаны і месцы, дзе ў гады вайны знаходзіліся астатнія лягеры савецкіх ваеннапалонных, а таксама цывільнага насельніцтва.

Віктар Лютыньскі, Ворша

Няма на іх Бога

У ноч на Радаўніцу ў Воршы была абрабавана царква Раства Хрыстовага ля чыгуначнага вакзалу. Зладзеі скралі грошы, крыжыкі ды іншае. Каштоўных абразоў ды багатага начыньня храму мае, бо напрыканцы 1990-х г. пад яго быў пераабсталяваны звычайны чыгуначны вагон. Дарэчы, зладзеі дзейнічалі досыць нахабна, бо якраз насупраць месціцца аршанскі аддзел унутраных спраў на транспарце. А магчыма, хтосьці зь іх асабіста ведае або ў будучыні пазнаёміцца з настаіцелем храму айцом Аляксандрам (Харламавым), які ў Віцебскай япархіі апякуецца папраўча-працоўнымі калёніямі. А вось служкі касьцёлу Сьвятога Язэпа церпяць гэтай вясной ад бамжоў ды алькаголікаў. Тыя крадуць гатунковыя тупляны, якія растуць у двары храму, ды нясуць іх прадаваць на гарадзкі рынак. Летась ля касьцёлу праводзілі цеплатрасу, таму плот разабралі і пакуль не аднавілі.

Яўген Жарнасек, Ворша

Сяднё на сцэне

На IX Віцебскім гарадзкім фэстывалі школьных тэатраў першае месца журы на чале з мастацкім кіраўніком Драматычнага тэатру імя Якуба Коласа Віталем Баркоўскім прысудзіла спектаклю «Сустрэча зь мёртвым» паводле драматычнай паэмы Масея Сяднёва. Спэтакль паставіў вучань 11-й клясы наваполацкай школы №12 Сяргей Лысоў у школьным тэатры «Анёл». Гэта дэбют Сяргея як рэжысэра, які займаецца ў студыі полацкай філіі тэатру імя Якуба Коласа.

Васіль Кроква, Полацак

Полацак на вятрах

Подых ветру, у валасах павуцінне сплялося з прамыямі сонца. Сьпеў крыніц ля Сафіі гучнейшы за голас аргана. Кніга Арлова ў сумцы, «Наўтылус» у плээры, поціск далоні, якога так не хапала ў Менску. Вандроўка з Гораду Хіміі ў Калыску Духоўнасьці. Прывітаньне, любімы Полацак.

Рух — і зьмена. Подых — страчана нешта. Гляджу? Не, ёсьць спадзяваньне, што бачу.

Сонца ў небе ці сонца ў лужыне — выбары восені, дзе я — назіральнік. Колеры перамяшаньня — чарната атрымалася крылаў вароны. Узмах — разьлітыя фарбы, і разьліцеліся па сьвеце чырвань і барва, нябёсаў блакіт, дзе бялізну аблокаў сушыць Усявышні.

Музыка грае: не чуваць званоў з-пад зямлі — месца сабору Сьвятога Стэфана занятае крамай. Раней у цэрквах ішоў гандаль, цяпер — над цэрквамі.

Рука жабрака атрымала кроплю дажджу ад нябёсаў: солі няма ў ёй — таму хлусьня, што гэта нечыя сьлёзы...

Месцы, з маленства знаёмыя, перад вачыма.

Помнік Скарыну, Эўфрасіньні Полацкай і Сімяону Полацкаму — традыцыя шанаваньня нябожчыкаў, лялька для «годных» нашчадкаў. Побач — помнік для літары «Ў нескладавае».

Косткі манастыра бэрнардынаў побач з вар'ятняй. Плот з дошак і дроту — гэта не мяжа, мяжа ў сэрцах. Ніводнага гуку — панаваньне жалобы, што стала чутнейшай за былыя малітвы. І адчуваньне нясьцэрпнае, што нехта за сьценамі побач канае, і чакае спацелае цела зямля, што прыліпла брудам да ботаў.

Цень на зямлі — змку кавалак, напамін пра Ўладзімера-Сонейка. Кананізаваны забойца — рукі ў крыві Рагвалода.

Вусны ў пацалунках Рагнеды...

У горадзе амаль усе цагліны з крыві паганцаў, схізматаў, габрэяў, паўстанцаў. І кроплі гэтай крыві выступаюць цяпер з цаглін. Ці мо дождж?..

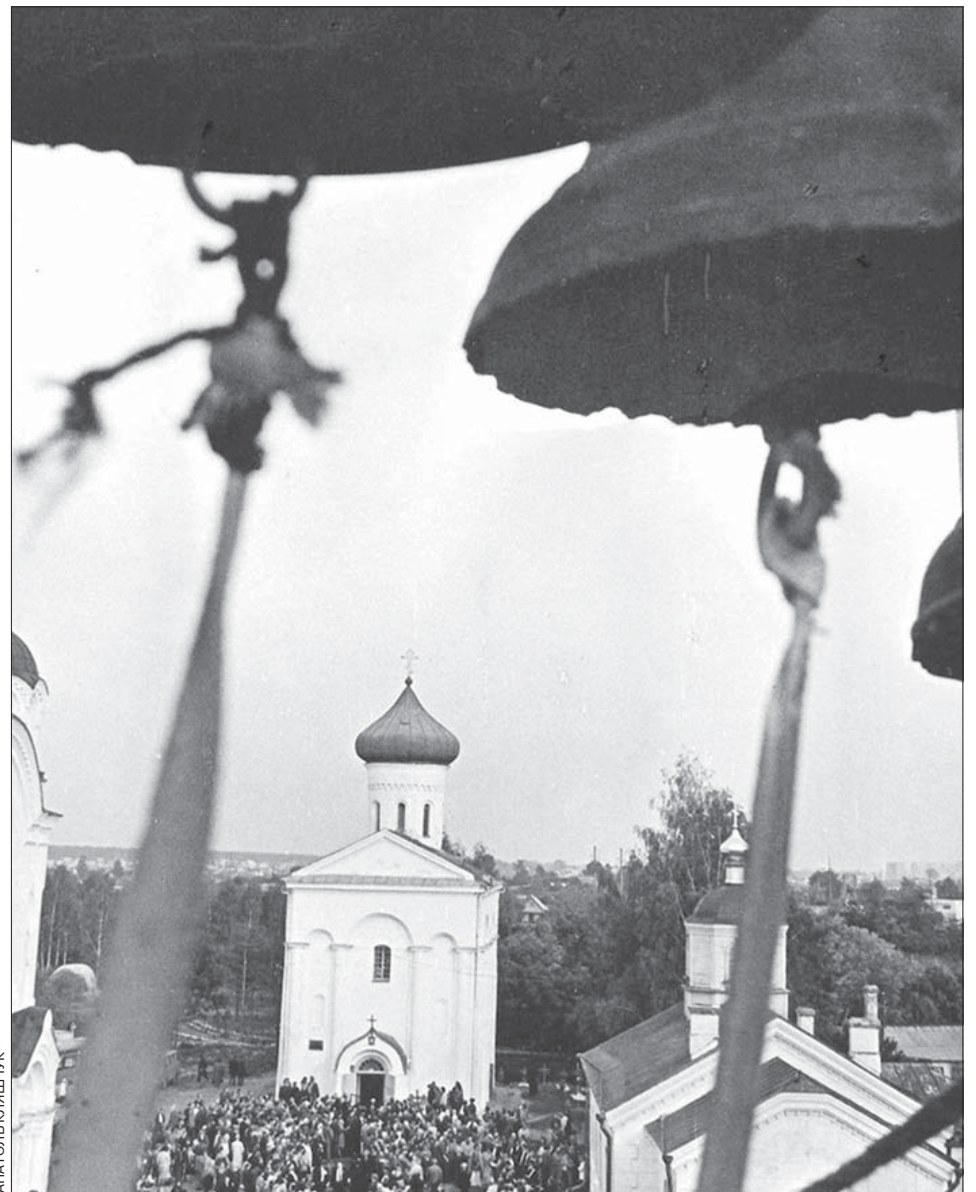
Мятла дворніка гуляе ў лістапад: сухія галіны падхапілі лісьце дрэў з брукаванай дарогі, прытулілі, бы ўласныя, і кінулі. Гульня ў жыцьцё, успаміны... Зноў праца. Мары ня варты таго, каб адпраўляцца да часу на сьметнік.

Сухі ліст дубовы схавала ў кішэню побач з грашыма — маленькі гербарый гараджанкі.

Барысаў камень. Крыж-заваёўнік — шрам на сьвятыні язычніка. Мая рука на крыжы. Не чую цяпла, толькі холад у камені хрысьціянства...

У Менску ўжо знайшла дубовы ліст у кішэні — вітаньне ад Полацку ці на дарогу дадому квіток?

Зараслава Камінская

«Eye» бачыць незвычайнае

Я сядзела, утаропіўшыся ў пустую сцэну ў чаканні пачатку дзеі. Раптам нешта торкнула мой табурэт — на падлозе варушыўся малады хлопец з завязанымі чорнай стужкай вачыма. Ад нечаканасці я пераскочыла на суседнюю лаву. А хлопец пачаў лашчыць табурэт. Хутка ён ужо зноў быў ля мяне — абдымаў мае ногі і клаў галаву мне на калені. «Ня бойся, ён не сапраўдны», — шаптаў на вуха сусед. Так адбылося маё знаёмства з тэатрам «Eye». Тэатар дзейнічае з восні 2001 году. Кіруе ім Дзьмітры Масьцяніца — «двойчы студэнт» (рэжысура сьвята ва Ўнівэрсытэце культуры і рэжысура драмы ў Тэатральнай акадэміі). На сёньня ў трупі дзевяць чалавек ад 20 да 25 год, сярод іх — ніводнага прафэсійнага актара. Затое

чатыры амаль прафэсійныя рэжысэры. Менавіта на факультэце рэжысуры сьвятаў і нарадзіўся тэатар.

Пэрформансы «Eye» — гэта паток эмоцый і імпрывізацыя. Актары ведаюць толькі каркас — што і калі павінна адбыцца. А як — гэта ўжо ня так істотна, кажа Дзьмітры.

У рэпэртуары тэатру пятнаццаць паставак. Некаторыя зь іх — адназавыя, прысьвечаныя пэўным датам. За тры гады свайго існаваньня тэатар выступіў каля 40 разоў — у клубах, на вечарынах, фэстывалах. Сталай залі няма, як і прыбыткаў. Усё трымаецца на энтузіязьме, прыбытак, зборы ідуць на касцюмы.

«Такіх тэатраў, як наш, у краіне толькі два — мы і «ІнЖэст» — то вельмі добра

жывецца. Заўсёды ведасш, што калі ты ня першы, то хаця б другі, — жартуе Дзьмітры Масьцяніца. — Калі я пачаў збіраць тэатар, я спачатку застаўся адзін. Увесь першы набор разбежся. І я назваў тэатар «I» — «Я» па-ангельску, бо першы выступ мне давялося рабіць аднаму. Пасля ўжо гукі засталіся, а літары мусіў зьмяніць».

Тэатар «Eye» адкрыты: заўжды гатовы прымаць новых актараў.

... «Пяць хвілін, палёт нармальны!» — паклаўшы руку мне на галаву, казаў той самы хлопец, які на гэты раз выконваў ролю Гагарына.

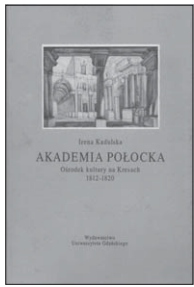
Яўгенія Манцвіч

28 траўня а 19-й у Моладзевым тэатры эстрады адбудзецца спектакль тэатру «Eye» «Insomnia». Цана білетаў 6 000 руб.

БІБЛІЯТЭКА

Полацкая акадэмія ў прасторы і часе

Irena Kadulskaja. Akademia Polocka. — Выданьне Гданьскага ўнівэрсытэту, 2004. — 310 с.

У Польшчы пабачыла сьвет чарговае капітальнае выданьне, прысьвечанае гісторыі навукі і асьветы на беларускіх землях. Аўтарка — Ірэна Кадульская, прафэсарка Гданьскага ўнівэрсытэту, спецыялістка ў галіне гісторыі літаратуры і тэатру XVIII—XIX ст.

Тэму езуітаў у Полацку закранала шмат дасьледнікаў, аўтарка сумленна пералічае іх працы, а аднаведны разьдзел з кнігі Ўладзімера Арлова «Таямніцы полацкай гісторыі» назвала нават «поўнай маляўнічых дэталюў навукова-папулярнай працай зь цікавым спосабам выкладу».

Сп-ня Кадульская падае Полацкую акадэмію ня толькі як асяродак высакаякаснай унівэрсытэцкай аду-

кацыі, але і як цэнтар культуры ў шырокім сэнсе: падкрэсьліваецца роля полацкіх езуітаў у запісе «тэкстаў культуры» і стварэньні шматлікіх пісьмовых сьведчаньняў пра сваю асьветніцкую дзейнасьць.

Аўтарка спрабавала спасьцігнуць значэньне Полацкай акадэміі ў кантэксце арганізацыі жыцьця невялікага на той час, але багатага ранейшай гістарычна-культурнай традыцыяй беларускага гораду. Дасьледніца разглядае гісторыю Полацку, яго геаграфічнае становішча, нацыянальную сваясаблівасьць, сацыяльнае становішча, спыняецца на працы езуітаў з полацкім жыхарствам.

Важнае месца ў кнізе прысьвечана гісторыі ўнікальнай акадэмічнай бібліятэкі, раскіданай пасля закрыцьця акадэміі па кнігазборах Масквы і Пецябургу. З вяршатаў полацкае друкарні ў 1787—1820 г.

сышлі выданьні клясыкі ад Вэргілія да Таса, а таксама дзясяткі падручнікаў па філязофіі, рыторыцы, матэматыцы, эканоміцы, мовах.

Асобны разьдзел прысьвечаны Фізычна-прыродазнаўчому музэю Полацкай акадэміі, не пакінута па-за ўвагай акадэмічнае выданьне «Miesięcznik Polocki».

Але ёсьць і хібы. Зьяўляючыся польскім гісторыкам, Ірэна Кадульская акцэнтуюе сваю ўвагу на функцыянаваньні часткі структур Полацкай акадэміі менавіта як асяродку польскае культуры. У гэтым сэнсе яе ацэнкі і высновы не заўсёды падаюцца дастаткова аргумэнтаванымі — з увагі на тое, што ў 1812—1820 г. Полацк быў агульнаэўрапейскай сталіцай езуітаў і вялікі ўнёсак у падвышэньне прэстыжу акадэміі зрабілі асьветнікі, пэдагогі, навукоўцы родам з Італіі, Францыі,

Нямеччыны і г.д. Яны падтрымоўвалі ў існых варунках польскую мову, хутчэй, як lingua franca земляў Цэнтральна-Ўсходняй Эўропы. Пярэчаныя выклікае й падзаглавак манаграфіі — «Ośrodek kultury na Kresach», бо паняцьце «крэсь» (па ангельску «Borderland») у гэтым кантэксце недарэчнае.

Таму беларускім гісторыкам яшчэ застаецца што сказаць пра Полацк 200-гадовае даўніны й пра ўнікальны асяродак эўрапейскае культуры на яго зямлі.

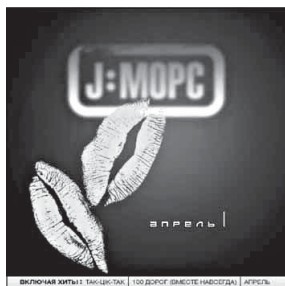
Увосень плянуецца перамяшчэньне гістарычна-філялягічнага факультэту Полацкага дзяржуні-вэрсытэту ў рэшту будынкаў колішніх Полацкага калегіюму й акадэміі. Хочацца верыць, што з цягам часу і там зноў запануе дух вольнай эўрапейскай адукацыі.

Лявон Баршчэўскі

ДЫСКАГРАФІЯ

Морс медных трубаў

«Апрель» . (с)
«J_Mорс», 2005. (р)
«J_Mорс», 2005. «Вэст Рэкардс-плюс»

Альбом гурту «J_Mорс» «Апрель» можна выдаваць з падзагадоўкам: «Кананьне й шоў-бізнэс у эпоху інфармацыйна-кампутарнай цывілізацыі».

У тэкстах песень прыгадваюцца мабільнікі і SMS, правайдэры і лінкі, прадусары і вокладкі модных часопісаў. Гэта зьбянтэжыць неабазнанага слухача, але відавочна прывабіць дасьведчанага.

Парадаксальнае суседзтва «флэшак для ціноў» і «віслаухіх прынцэс» у лірыцы «J_Mорс» надае ёй адмысловы шарм. У спалучэньні з характэрным вакалам Уладзімера Пугача гэты шарм падвойваецца і не дазваляе гурту сасьлізнуць у бок пашлавацінага патасу тыповых хлапчуковых камандаў.

Зрэшты, цалкам унікнуць небясьпечна-

га крэну групе не ўдалося: песьню «Робота над ошибками» паспалітае вуха ўраз пераблытае з даробкам Валерыя Меладзэ.

У параўнаньні з папярэднім, у новым альбоме паболела беларускай і сэрбскай мовы. Па-беларуску гучаць гітовыя кампазыцыі «Яна» (аб паньне сэрца, што здатная дапамагчы, «нават калі не кахае цябе») і ўжо вядомая «Так-цік-так». Па-сэрбску гаворыць дзяўчына ва ўступе да песьні «Снілось», якая апявае юную фанатку, што толькі-толькі закінула цацкі ды імкнецца далучыцца да сьвету дарослых кактэйляў і зоркавага сьмецьця.

Паравіны году ў песьнях «Апрель», «Мятное лето» і «Вместе навсегда» («100 дорог») сутыкаюцца процілегласьцю настраюў: вясновая беспрычинная радасьць ад карамэляў, бесклапотнасьць летніх бацькаў на гатэльных дахах, восеньская задуманнасьць пра няўлічаныя вынікі сьцісканьня сусьвету. Але тое самае сьцісканьне не змагло сапсаваць кавэр на савецкі касманаўцкі гіт «Трава ля дому».

«J_Mорс» ступіў у стадыю медных трубаў. Наступны альбом павінен будзе засьведчыць, наколькі музыкі змогуць абстрагавацца ад накатанай каляіны вытворчасьці гітоў і прэзэнтаваць нешта сьвежае і арыгінальнае.

Сяргей Балахонаў

Васіль Быкаў у падпольлі

13 траўня ў Дольнай залі менскага Чырвонага касьцёлу адчынілася выстава з пленэру на радзіме Быкава ва Вушаччыне.

На выставе — некалькі дзясяткаў твораў 25 удзельнікаў таго пленэру ў Бычках. Пачатковая ж, леташняя экспазыцыя складалася з 70 (!) жывапісных і графічных працаў. Гэтая пярэстая рознасьць моцна адчувалася, часам замінаючы засяродзіцца на галоўным — ушанаваньні памяці Быкава. Сярод тых, хто прадставіў свае творы, цэлае суквецце імянаў — Эдуард Агуновіч, Ілона Бардуліна, Генадзь Драздоў, Мікола Кулава, Аляксей і Ігар Марачкіны, Алесь Пушкін, Уладзімер Сул-

коўскі, Алесь Шатэрнік. Фактычна гэтка экспазыцыя жывапісу, магла б стаць падмуркам музэйнага збору. Зрэшты, арганізатары й удзельнікі пленэру гэтага спадзеву й не хавалі. Лягічна, што пленэр быў арганізаваны на грамадзкіх пачатках, без аніякай дапамогі ад дзяржавы. Хоць арганізатар усё ж быў. А менавіта культурна-асьветніцкі цэнтар імя Драздовіча, якім кіруе Ада Райчонак. Але гэтая акалічнасьць незаўважна выпала з прамоваў, як выпалі й словы ўдзячнасьці айцу

Ўладзіславу Завальнюку, які ласкава даў згоду на правядзеньне мастакоўска-літаратурнае імпрэзы пад дахам касьцёлу.

Гваздом праграмы стала прэзэнтацыя каталёгу твораў. Увадначасьце праходзілі пэрформансы, мiгцелі бліскавіцы фотаапаратаў, соўгаліся кінаапараты з камэрамі. А зверху гучалі далёкім рэхам узьнёслыя згукі сьвятло імшы...

Сяргей Харэўскі

Выстава адчыненая для вольнага наведваньня ў Дольнай залі Чырвонага касьцёлу.

Сто гадоў з Купалам

15 траўня 1905 году быў надрукаваны верш «Мужык», падпісаны Я.Купалам. Як нараджаўся паэта — падарожжа ў часе з Анатолем Сідарэвічам.

Малады Антон Адамовіч у 1928 г., наракаючы на тагачаснае бэзэсэраўскае літаратуразнаўства, паказваў, у прыватнасці, яго віну перад Максімам Гарэцкім. Мела яно віну і перад Купалам, дарма што ў 1927 г. выйшаў зборнік «Янка Купала ў беларускай крытыцы».

Усе ведалі, дзе жыве Паэта, але ніхто не парупіўся з нататнікам і алоўкам у руках пахадзіць за ім, пасядзець з ім, каб удакладніць шмат якія моманты з ягонага жыцця. Дзякуй богу, што ў той час у Ленінградзе жыў наш, капыльскі Леў Клейнборг, які турбаваў Паэту пытаньнямі і захаваў ягоныя адказы. І хоць да тых адказаў маюцца пытаньні на ўдакладненьне, нам нічога не застаецца, як самім іх аналізаваць і рабіць высновы.

Сустрэча

Я зноў вяртаюся да пытаньня пра тую сустрэчу. Што яна адбылася падчас летніх вакацый 1904 году, няма ніякіх сумневаў. Іван Луцкевіч скончыў Археалагічны інстытут і ў канцы жніўня меўся ехаць у Вены — каб займацца там у Славянскім сэмінары знакамітага прафэсара Ягіча. Антон, прыехаўшы ў бацькоўскі дом, яшчэ не папаўся ў лапы паліцыі. Таму можна сьмяло думаць, што сустрэча адбылася недзе ў канцы чэрвеня ці пачатку ліпеня — да таго, як Антона амаль на два месяцы зачынілі ў Пішчалаўскім замку (у жніўні яго адліцаць з унівэрсытэту).

На вакацыях быў і студэнт Маскоўскага сельскагаспадарчага інстытуту Сяргей Скандракоў.

Алесь Бурбіс мог прыехаць з Вільні ў Менск на сустрэчу з братамі Луцкевічамі ў партыйных справах. Напрыклад, каб забраць у іх літаратуру.

Цяпер пытаньне: дзе адбылася тая сустрэча?

У Бараўцах, дзе пані Бянігна Луцэвіч арандавала фальварак? Цяжка ўявіць, каб пяць чалавек выправіліся ў госьці за 18 вёрст ад Мен-

ску, у дом удавы-арандатаркі...

Зноў жа: калі сустрэча адбылася ў Менску, дык дзе канкрэтна — у доме Самойлаў ці ў доме Луцкевічаў? Для раманіста — шырокае поле для фантазіі, для гісторыка — праблема.

Цалкам імаверна, што Ян Луцэвіч у адну з нядзеляў або на нейкае свята прыехаў да свайго колішняга рэпэтытара Уладзімера Самойлы. (Фэлікс Стацкевіч, які ў 1906 г. трымаў нелегальную друкарню БСГ у Менску, у неапублікаваных успамінах згадвае: «На кватэры Самойлы... я адзін раз спаткаўся з Янкам Купалам, які тады выглядаў вясковым хлапчуком гадоў васьмнаццаці».* І быў да таго ж, як успамінаў Антон Луцкевіч, «вельмі нясьмелым і ня пэўным сябе дзеццоком».) Можна думаць, што Уладзімер Самойла прапанаваў Яну Луцэвічу зайсьці разам з ім да Луцкевічаў. А хутчэй за ўсё, магло быць так, што да Самойлы завіталі ягоныя таварышы Іван і Антон Луцкевічы, Сяргей Скандракоў ды Аляксандар Бурбіс. (Пра беспартыйнасьць Самойлы гаварыць не даводзіцца. Той самы Ф. Стацкевіч ва ўспамінах адназначна называе яго сябрам Менскага камітэту БСГ.)

Як бы там ні было, але факт ёсьць факт: улетку 1904-га Ян Луцэвіч сустрэўся з пяцю сацыялістамі. Дакладней, з чатырма. Скандракоў яшчэ расейскі эсэр, але хутка прайойдзе ў Грамаду і атрымае партыйную мянушку Янка.

Чулі пра яго

Браты Луцкевічы маглі ўжо чуць прозьвішча Луцэвіч. Ня толькі таму, што яно сутучнае іхняму, і ня толькі таму, што Луцкевічы і Луцэвічы аднаго гербу («Навіна») і што Луцкевічы, як можна меркаваць, — малодшая лінія Луцэвічаў — тут яшчэ трэба працаваць адмыслоўцам у генэалёгіі...

Пра Яна Луцэвіча, які піша так сабе польскія вершыкі, братам Луцкевічам мог расказаць ня

толькі Самойла. Яго ведаў і радашковіцкі доктар Ян фон Офэнбэрг, стрыечны брат Івана і Антона, таксама чыгач польскамоўных вершаў Луцэўчыка. Дарэчы, Офэнбэрг пазнаёміўся з Луцэвічам ці не праз памочніка радашковіцкага правізара Антона Лявіцкага, будучага Ядвігіна Ш.

Што да Антона Лявіцкага, дык сьведчаньняў няма, а што да Уладзімера Самойлы ды Яна фон Офэнбэрга, ёсьць адназначныя сьведчаньні, што абодва яны намаўлялі Яна Луцэвіча пісаць па-беларуску.

Адзначым: адзін з абруселых, другі з апалечаных, і абодва кажуць адно і тое ж. І папытаемся: чаму яны былі ўпэўненыя, што з Луцэўчыка выйдзе беларускі паэта?

І ўсё ж да сустрэчы з сацыялістамі беларускім паэтам Луцэвічам ня таў.

Пералом

Да пералому ў жыцьці Яна Луцэвіча спрычынілася менавіта гэ-

тая — у канцы чэрвеня ці на пачатку ліпеня 1904 г. — сустрэча ў Менску.

Для гэтага пералому спатрэбілася няшмат. З рук беларускіх сацыялістаў Ян Луцэвіч атрымаў рэвалюцыйныя праклямацыі (па іх і прыяжджаў Бурбіс, а чаго ж яшчэ?) ды «Гапона» (ці нейкую іншую кніжку Дуніна-Марцінкевіча). А яшчэ й Багушэвічаву «Дудку беларускую».

Рэвалюцыйныя праклямацыі на беларускай мове і кніжкі Марцінкевіча ды Багушэвіча канчаткова вызначылі, што ён, Луцэвіч, — беларус. І ўсё яго «польское писание пошло насмарку». Ён усьвядоміў, што адзінае ягонае прызваньне — «служыць свайму народу ўсімі сіламі душы й сэрца».

Сфармулюем пытаньне, грунтоўчючыся на двух фактах. 14 ліпеня 1904 г. Ян Луцэвіч піша свой апошні верш па-польску («Kobiesie»), а на другі дзень — самы раньні (з вядомых нам) беларускі верш «Мая доля». Ці не ў сярэдзіне ліпеня 1904 г. адбыўся пералом у сьвядомасьці Яна Луцэвіча?

Луцэвіч і папярэднікі

Дзіўная рэч: Шымону Рэўку з-пад Барысава (ён жа мужыцкі адвакат Багушэвіч) чамусьці думалася, што ксёнджачкі Дуніна-Марцінкевіча «як бы сьмеючыся з нашага брата пісань», а вось Луцэвіч гэтага не заўважыў. Кніжкам і аднаго, і другога сваіх папярэднікаў ён «надзвычайна захапіўся». І калі Дудар Беларускі паўплываў на будучага аўтара пэам «Зімою», «Адплата каханьня» і «Ў шліпаўку» (гэта некалі адзначыў Алесь Лойка), дык мужыцкі адвакат найбольш вызначыў лад ягоных раньніх вершаў. Ды, зноў-такі, ня цалкам і не зусім. Ён, Луцэвіч, да таго ня мала прачытаў з польскіх паэтаў. І з расейскіх.

Гэта праўда, што малады паэта «з пункту гледжаньня багацьця матываў на пачатку сваёй паэтычнай творчасці не ўзьнімаецца панад Мацея Бурачка». Бо ён таксама

наракае на нядолю беларуса. Але гэта ўжо не Багушэвічаў мужычок. У Луцэвічага мужыка ўжо збудзілася пачуцьцё чалавечае годнасьці. Апроч таго, Луцэвіч ад пачатку пераўзыходзіць свайго папярэдніка «з пункту гледжаньня формы, паэтычнае тэхнікі».

Нараджэньне Купалы

Колькі вершаў напісаў Ян Луцэвіч зь ліпеня 1904-га па травень 1905 году? На гэтае пытаньне няма адказу.

Усе вершы ён аддаваў Уладзімеру Самойлу. Можна думаць (зноў-такі — бэлетрысту шырокае поле для фантазіі), што першыя беларускія вершы Яна Луцэвіча былі простым насьледаваньнем Бурачку. Можна меркаваць, што Самойла — чалавек з густам — чакаў, калі ягоны вучань уздымецца панад узроўнем Бурачка. Можна ўявіць, што настаўнікава патрабавальнасьць дапярэла Яну Луцэвічу, закралала ягоны гонар. Вершаскладаньне, вершапісаньне было для яго як непазбыўная хвароба, як наркатычная залежнасьць, але пайсьці да каго іншага ён ня мог, паслаць свае вершы ў якую рэдакцыю — таксама: дзе і хто прыме беларускія вершы?

Самойла чакаў і дачакаўся.

Што сказаў ён Луцэвічу, калі прачытаў ягонага «Мужыка»? Ня ведаю. І ня буду выдумляць. А сам магу канстатаваць: гэты верш сьведчыць пра нараджэньне арыгінальнага творцы. У ім ёсьць амаль усё, чым Луцэвіч адрозьніваецца ад Багушэвіча. Вось з гэтым вершам Самойла мог ісьці да рэдактара газэты «Северо-Западный край».

15 траўня 1905 году верш «Мужык», падпісаны Я.Купалам, быў надрукаваны. Гэты дзень быў днём нараджэньня Паэты, якому лёсам было наканавана стаць Прапрокам адраджэньня мужыцкае нацыі.

* Усе цытаты ўзятыя зь лекцыі Антона Луцкевіча «Напевы ліры Янкі Купалы» (1929).

Галасуйма за гімн Аранжавай рэвалюцыі!

Дарагія сябры, аднадумцы! Набліжаецца конкурс «Эўрабачаньне» (21 траўня, жывы этэр на БТ з 22-й) падчас якога тэлеведцы званкамі галасуюць за выканаўцаў любой краіны, акрамя сваёй. Падтрымайма ж гімн Аранжавай рэвалюцыі нашых братаў-украінцаў, гімн Майдану «Разом нас багата — нас не подолати» ў выкананьні калектыву з Івана-Франкоўска «Гринджоли»!

Вінцук Вячорка

Разом нас багата

(абноўлены тэкст)

Першы куплет:

We won't stand this — no! Revolution is on!
'Cause lies be the weapon of mass destruction!
All together we're one! All together we're strong!
God be my witness we've waited too long!

Фальсифікацыям — ні! Махінацыям — ні!

Панятіям — ні! Ні брэхні!
Вірымо — так! Можэмо — так!
Знаю, пераможэмо — так! Так!

Прыпеў:

Разом нас багата — нас не подолати!

Другі куплет:

What you wanna say to your daughters and sons?
You know the battle is not over till the battle is won!
Truth be the weapon!

We ain't scared of the guns!
We stay undefeated, cuz together we're one!

Ми — вже разом, ми — назавжди!
Ми — України доньки і сині!
Зараз як ніколи — годі чекати.
Разом нас багата — нас не подолати!

Прыпеў:

Разом нас багата — нас не подолати!
Jest nas wielu, nas nie pokonacie!
(польская вэрсія)
Alle wir in allem, sind wir nicht zufallen!
(нямецкая вэрсія)
Si estamos juntos, somos invencibles!
(гішпанская вэрсія)
V jednote ja nase sila!
(чэская вэрсія)
Le people uni serait jamais vaincu!
(француская вэрсія)
Мы вместе, мы едины, мы непобедимы!
(расейская вэрсія)
Разом нас багата — нас не подолати!

Чаркесы зноў бароняцца

Поспех рэфэрэндуму па далучэнні Эвэнкіі да Краснаярскага краю падахоўці Маскву на ліквідацыю іншых аўтаномій малых народаў. Адыгею плянавалі злучыць з Краснадарскім краем. Але дружны пратэст адыгаў, кіраўніцтва аўтаноміі і роднасных чаркескіх народаў прымусіў Маскву адступіць. Ліквідацыя аўтаноміі — шлях да поўнае асыміляцыі нацыянальных меншасцяў Расеі. Пра Адыгею і чаркесаў пішуць **Сяржук Богдан і Мансур Хуадуко** з Майкопу.

Далучэнне Адыгеі да Краснадарскага краю стаяла чацьвертым пунктам у плянах Крамля па ліквідацыі расейскіх аўтаноміяў. Пачатак анішчосам быў пакладзены злучэннем Пермскай вобласці і Комі-Пермяцкай аўтаномнай акругі. Рэфэрэндум тамака прайшоў у 2003 г., і ён толькі задакументаваў фактычнае выміранне народу комі, што ўжо адбылося.

17 красавіка прайшоў рэфэрэндум па далучэнні Таймыру і Эвэнкіі да Краснаярскага краю. Нарэшце, Масква даціснула кіраўніцтва Каракскае аўтаномнае акругі, якая ўліецца ў склад Камчаткі. Губэрнатар Камчаткі Міхаіл Машкаўцаў не хаваў радасці: нарэшце «выпраўляцца наступствы параду сувэрэнітэтаў».

Якім бы падпарадкаваным ні было адыгейскае ці каракскае кіраўніцтва, але пакуль ёсць аўтаномія — ёсць дзяржаўнасць у малога народу, землі якога расейцы каліяні-завалі за мінулыя стагоддзі. Няма аўтаноміі — няма праблемы. Няма юрыдычнае падставы калісці дамагчыся незалежнасці. Гэта лёгкі Масквы.

Карэннае насельніцтва бачыць у гэтым частку плянаў поўнае асыміляцыі нацыянальных меншасцяў у Расеі. Масква бязь цяжкасцяў пераадоляе супраціў малалікіх народаў Поўначы. Цяжэй аказалася знішчыць дзяржаўнасць Адыгеі, што мае трывалую нацыянальную свядомасць. Нягледзячы на дамінаванне расейцаў у Адыгеі (яны складаюць 70% жыхароў), чаркесы-адыгейцы з падтрымкай кіраўніцтва рэспублікі паўсталі супраць намераў аб'яднання.

Цяжкі выбар прэзідэнта Саўмэна

На прэзідэнта Хазрэта Саўмэна з аднаго боку ціснучь Краснадар і Масква. З другога — арганізацыі трохмільённай чаркескай дыяспары і магутны нацыянальны рух «Адыгэ»

хасэ» зь яго баявым досведам Абхаскай вайны.

Месяц таму пачаў дзейнічаць Камітэт абароны канстытуцыі Адыгеі.

«Адыгэ хасэ» адыгрываў важную ролю ў стварэнні Рэспублікі Адыгеі ў пачатку 1990-х. Ён інсыпіраваў у свой час стварэнне Канфэдэрацыі горскіх народаў Каўказу. Апошнім часам «Адыгэ Хасэ» крыху прыцішылася, але варта было Маскве і Краснадару пачаць інтэграцыйныя захады, як яе кіраўніцтва зноў замілігала на мясцовым ТБ.

Краснадар і Масква маюць свае аргументы. Яны тлумачаць пляны пазбаўлення нацыянальнай аўтаноміі адыгейцаў эканамічнымі прычынамі. Маўляў, Адыгея — датацыйны рэгіён, таму мае патрэбу ў інвэстыцыях. Хазрэт Саўмэн пярэчыць: у Адыгеі — найхутчэйшы эканамічны рост на ўсім расейскім поўдні, а збыднелыя кубанскія казакі ездзяць на заробкі ў Адыгею.

Сам Саўмэн, які доўгі час лічыўся самым багатым расейскім губэрнатарам, з багаццем 380 млн даляраў, заробленым на распрацоўцы радовішчаў золата, не зацікаўлены ў падзенні адыгейскай дзяржаўнасці. Кіраўнік Адыгеі называе пляны зьмены межаў «гістарычным рэгрэсам і палітычнай памылкай».

Расейскі генацыд

Калісці чаркесы зьяўляліся адным з самых шматлікіх этнасаў Каўказу. У 1830 г. яны налічвалі больш за мільён чалавек. Так было, пакуль Расейская імперыя не пачала экспансію на поўдзень. Гэта каталізавала працэс стварэння чаркескае дзяржаўнасці. Але недаўгавечная дзяржава адыгаў праіснавала восем гадоў у 1856—1864 г. Сьмелае змаганне чаркесаў прыцягнула да сябе ўвагу многіх эўрапейцаў, у тым ліку і нашых суродзічаў, што ў 1850—1860-я гады выршылі змаганца з Расейскай імперыяй на Каўказ. Вядомы імёны дзясяткаў беларусаў і палякаў, што бралі ўдзел у вайне на баку чар-

НАРОДНЫЯ ТАНЦЫ — аснова чаркескае нацыянальнае свярэнасці.

Тыгьгазэ

Тлумачальны слоўнік адыгейскай мовы (1960) адбівае працэс русіфікацыі, якому чаркесаў паддалі ў XX ст. «Семчык — сланечнік». І толькі пасля прыводзіцца адвечнае адыгейскае слова: «тыгьгазэ» — той, што паварочваецца сьледам за сонцам.

Звод гонару Адыгэ хабзэ

Гэты звод гонару замяняў чаркесам рэлігійныя дактрыны. Ён утрымліваў вычарпальныя законы паводзінаў падчас міру і вайны. Напрыклад, ён абавязвае мужчыну дапамагчы кожнаму параненаму, знойдзенаму на горнай сьцяжыне. Правілы зводу дагэтуль уплываюць на законы жыцця горцаў: гэтак у адыгаў лічыцца недапушчальным здаваць старых у дамы састарэлых.

Лёс шапсугаў

12 000 шапсугаў жывуць на сваіх гістарычных землях, пазбаўлены ўсялякіх культурных правоў. У збудаваным на іхных землях курорце Сочи адно зь мястэчак дагэтуль называецца Лазарэўскае — у гонар адмірала Лазарава, вядомага як дасьледніка Антарктыды, але менш вядомага як заваёўнік Каўказу, які карабельнай артылерыяй зачысчаў узьбярэжжа. Нібы на зьдзек з шапсугаў, у Армавіры стаіць і помнік генэралу Засу, што калекцыянаваў чаркескія галовы, адсылаючы самыя цікавыя асобнікі навукоўцам Нямецчыны і Аўстрыі.

Праўда, да перамогі ў моўным адраджэньні яшчэ далёка. Культура застаецца маларазвітаю, на чаркескай мове друкуюцца толькі адна газэта і альманах. Кнігі найбольш прывозяць з кабардынскага Нальчыку — такой сабе чаркескай Вільні. Тэлебачаньне Адыгеі маламоўнае і амаль выключна расейскамоўнае.

кесаў. Была нават падпісана дамова аб супрацоўніцтве паміж прыхільнікамі аднаўленьня Рэчы Паспалітай і чаркескім урадам.

Расея перамагла. Чаркесы («адыгі» — гэта саманазоў) былі падзелены на 12 плямёнаў. Гэта й выкарыстала Масква. Чаркесы супраціўляліся ня менш гераічна за чэчэцаў Шамілі. Уся Кубань і чарнаморскае ўзьбярэжжа былі арэнай баёў. Апошнім месцам супраціву чаркескіх патрыётаў стала ўрочышча Гбаада, сёння курорт «Красная паляна», дзе адбыўся апошні бой 21 траўня 1864 г. Потым пачаліся зачысткі. Расейскія войскі выціснулі чаркесаў з кубанскіх раўнін, палілі аулы, выразаючы жыхароў і выпіскаючы ацалелых у Турцыю. Большасць падчас перасяленьня загінула.

Цяпер дзень 21 траўня лічыцца Днём памяці чаркескага народу.

Бальшавіцкі пастскрыптур

Бальшавікі падзялілі землі чаркескіх плямёнаў на некалькі адміністрацыйных утварэнняў. Цяпер бжэдугі, чэмгуі, натухаеўцы, габукаеўцы, тэміргоеўцы жывуць на абшарах Рэспублікі Адыгеі; кабардынцы, бэсьленеўцы, абадзэхі — у Кабардына-Балкарыі; абазіны — у Карачаева-Чаркесіі (карачаеўцы і балкарцы — шчоркамоўныя народы); невялікія паселішчы шапсугаў, жанзугаў захаваліся на ўзьбярэжжы ля Сочи і Туапсэ, але большасць іх вынішчылі ў XIX ст. Убыхі ўжо нідзе не жывуць — яны былі вынішчаныя ў Каўкаскуто вайну да апошняга чалавека.

Савецкая ўлада славіла свае заслугі перад «малымі народамі», якім, маўляў, дала пісьменнасць на аснове кірыліцы. Ня згадвала, што папярэдне забараніла неўпадабаную гістарычную пісьменнасць.

Цяпер усе чаркескія народы дэкларуюць сваю падтрымку Адыгеі. Ідэі аб'яднання чаркесаў гучалі заўжды — за Саветамі шэптам, пасля гучна з боку нацыянальнага руху «Адыгэ Хасэ». Праўда, афіцыйныя ўлады ніколі ўсур'ез над тым не разважалі, а стратэгія чаркескіх нацыяналістаў пакуль палягае ва ўмацаваньні самастойнасці тых адміністрацыйных адзінак, што ўжо існуюць.

Пачалі з мовы

Пры канцы савецкага часу на прыгожай і чыстай чаркескай мове

Адыгейскі краявід.

Атака на Саюз палякаў

Анжаліка Борыс: Іншых зьездаў ня будзе. Зьвернемся ў Вярхоўны суд, зьвяртаемся таксама да ўладаў Беларусі, Польшчы, Эўразьвязу аб тым, што зьнішчаюцца нашы правы як меншасьці.

Усё пачалося з рапэння Міністэрства юстыцыі, якое на мінулым тыдні прызнала VI Зьезд Саюзу палякаў Беларусі — праз два месяцы пасля яго правядзеньня — не легітымным, а яго рапэнні, у тым ліку выбары новага кіраўніцтва, — несакраўднымі. Паводле Міністэра, гэта было зроблена ў адказ на «шматлікія асабістыя і калектыўныя скаргі» членаў СПБ, у тым ліку і дэлегатаў апошняга зьезду.

У Саюзе палякаў напачатку адчулі сапраўдны шок, зьбіраліся абскардзіць рапэнне ў Вярхоўным судзе. Але потым высветлілася, што яно не зьяўляецца абавязковым да выканання і мае рэкамэндацыйны характар. Хоць і адчуваецца ў ім ультыматывуны стыль: «Грамадзкому аб'яднанню прапанавана паўторна правесці зьезд, для чаго Галоўнай радзе, выбранай на V Зьездзе СПБ, належыць у двухтыднёвы тэрмін вызначыць парадак дня, месца і дату правядзеньня зьезду... У адпаведнасьці са Статутам СПБ, да перавыбрання органаў і асоб на пасадах СПБ паўнамоцтвы захоўваюць органы і асобы на пасадах СПБ, выбраныя на папярэднім зьездзе СПБ».

Лёгіка зразумелая: Саюз палякаў нічым ня лепшы за іншыя грамадзкія і адначасова недзяржаўныя арганізацыі, яго трэба ўзяць назад пад кантроль, а калі ня ўдасца — ліквідаваць. Менавіта так успрынялі некаторыя сябры СПБ дзеянні ўладаў. А тыя падмацавалі перакананьне тэлежурнарам «Хто замовіў Саюз палякаў?», паказаным на БТ. Галоўныя героі фільму — былы старшыня СПБ Тадэвуш Кручкоўскі ды ягоныя прыхільнікі з Саюзу. А антыгероі — новыя кіраўнікі Саюзу палякаў ды некаторыя польскія дыпляматы, якія, маўляў, хочучь уцягнуць яго ў палітыку, у барацьбу з рэжымам на баку апазыцыі.

Фільм зрабіў на сяброў СПБ уражаньне выбуху бомбы з памяямі, «кіно» расцанілі як спробу распаліць этнічную і рэлігійную

ЮЛІЯ ДАРАШКЕВІЧ

варожасьці.

На наступны дзень ў Горадні сабралася Галоўная рада СПБ, каб абмеркаваць, што рабіць з рапэннем Міністэрства юстыцыі. Але ўсе былі пад уражаньнем выпэй-зганага вырабу БТ, таму ў рапэнні тры з чатырох пунктаў датычылі менавіта стужкі «Хто замовіў Саюз палякаў?»

«1. Адмовіцца ад выканання незаконных патрабаваньняў Міністэрства юстыцыі РБ. 2. Асудзіць антыпольскую дзейнасьць былых кіраўнікоў СПБ Т. Кручкоўскага, К. Тарасевіча, К. Знайдзінскага, В. Богдана, С. Трапцяка і Д. Каралія. 3. Запатрабаваць ад Беларускага тэлебачаньня абвяржэньня паказаных паклёпніцкіх выдумак фільму «Хто замовіў Саюз палякаў?». 4. Пراسіць Пракуратуру РБ прыцягнуць аўтараў і ўдзельнікаў фільму «Хто замовіў Саюз палякаў?» да крымінальнай ад-

казнасьці». Пад пастановай стаіць подпіс старшыні Галоўнай рады Тадэвуша Малевіча.

Старшыня Саюзу палякаў Анжаліка Борыс пасля заканчэньня пасяджэньня Радызначыла наступнае: «Сябры Рады былі на тым зьездзе, і яны папроста абураны рапэннем, якое дазваляе сьцьвярджаць, і мы гэта сьцьвярджаем, што беларуская дзяржава ўмешваецца ў справы грамадзкай арганізацыі і парушае нашы правы як меншасьці. Мы не займаемся палітыкай і ніколі ёй ня будзем займацца. Але ў гэты момант мы жадаем выкананьня нашых правоў як меншасьці».

У той перадачы, якая была ўчора па БТ, была абвінавачана я і шэраг іншых сяброў Саюзу — уся арганізацыя — спадарамі Кручкоўскім, Тарасевічам, Знайдзінскім, Трапцяком. Гэтыя спадары кампрамету-

юць усю арганізацыю — Саюз палякаў. Яны самі арганізавалі зьезд і цяпер сьцьвярджаюць аб яго неправамоцнасьці, выкарыстоўваючы пры гэтым органы ўлады.

Рапэнне Рады: ня можа быць ніякага іншага зьезду. Зьезд адбыўся, і ніякі іншы зьезд склікацца ня будзе. Зьвернемся ў Вярхоўны суд, зьвяртаемся таксама да ўладаў Беларусі, Польшчы, Эўразьвязу аб тым, што ў гэты момант рукамі некалькіх чалавек з папярэдняга скліканьня, якім важна зноў сюды вярнуцца, зьнішчаюцца нашы правы як меншасьці».

Калі ўладзе патрэбна зьнішчыць палякаў, дык яна і так зьнішчыць. Але мы ў гэты момант павінны змагацца за свае правы як меншасьці. Зьезд адбыўся, рапэнні былі прынятыя, і іншых зьездаў ня будзе».

Сяргей Максімовіч

Аранжавая рэвалюцыя ўжо адбываецца

Ашалелая атака ўладаў на Саюз палякаў — доказ таго, што Аранжавая рэвалюцыя ў Беларусі ня толькі магчымая, але што яна ў нейкім сэнсе ўжо адбываецца. Камэнтар Пётры Рудкоўскага, ОП.

Сорам і горыч, трывогі і вусьціш выклікаюць паводзіны беларускіх уладаў апошніх дзён і тыдняў у дачыненні да Польскай дзяржавы і польскае меншасьці ў Беларусі. «Хачу папярэдзіць, не палічыце за пагрозу, пасольства Польшчы. Ня думайце, што палякі ў Беларусі — гэта не грамадзяне Беларусі! Гэта нашы грамадзяне. Мы іх у крыўду не дамо, і мазіг пудрыць вы ім таксама ня будзеце!» — грывеў беларускі прэзыдэнт 19 красавіка, прамаўляючы ў парлямэнце.

І вось на мінулым тыдні Міністэрства юстыцыі прыняло

пастанову, згодна зь якой сакавіцкі зьезд Саюзу палякаў Беларусі прызнаецца несакраўдным. Прычыны — парушэньне статуту, наяўнасьць асоб, што не зьяўляліся дэлегатамі, і «недэмакратычнасьць».

Што да пазыцыі беларускіх уладаў, то, як той казаў, «шкода паперы й атрантанту», каб над ёю разводзіцца. Таму абмяжваемся толькі такой зацёмкай: беларускія ўлады павялі б сябе больш лягічна, калі б абвінавачалі палякаў у тым, што на зьездзе было «замала таталітарнасьці», бо закід «недэмакратычнасьці» на фоне фаль-

сыфікацыі і маніпуляцыі, учыненых самой беларускай уладай, дый не на мясцовым, а на дзяржаўным узроўні, выглядае папросту камічна... трагікамічна!

А вось пазыцыя пэўнай групы палякаў, чальцоў і актывістаў СПБ, заслугоўвае пэўнага камэнтару. Рэдакцыя штотыднёвіка «Głos z nad Niemna» выпусціла на мінулым тыдні «numeł specjalny», у якім зьмясьціла сярод іншага «Адкрыты ліст да польскіх уладаў і палякаў сьвету», падпісаны Яўгеніюшам Скрабоцкім, галоўным рэдактарам часопісу «Magazyn Polski», Анджем Дубікоўскім, галоўным рэдактарам «Głosu z nad Niemna», і ягонаю намесьніцай Тацянай Залескай.

Нават няўзброеным вокам відаць, што асноўнай мэтай зга-

данага ліста дый наагул «спэцыяльнага выпуску» ёсьць перад усім дыскрэдытацыя спадарыні Анжалікі Борыс, выбранай на сакавіцкім зьездзе старшынёй Саюзу палякаў. Вэрдыкт аўтараў звароту досыць катэгарычны: «Саюз палякаў на Беларусі ня могуць прадстаўляць такія асобы, як Анжаліка Борыс, у дачыненні да якой пракуратура Горадні 14 сакавіка распачала крымінальную справу, і Юзаф Пажэцкі, які ўжо некалькі год мае забарону на ўезд на тэрыторыю Польшчы, а таксама грэбліва й непрастойна паводзіць сябе ў дачыненні да работнікаў СПБ, асабліва жанчын». Што ж, грэблівыя паводзіны ў дачыненні да жанчын — сапраўды брыдка рыса, толькі вось бянтэжыць тое, што і сам Дубікоўскі паводзіць

сябе ў дачыненні да новай старшыні-жанчыны не сказаць каб далікатна...

Але рэч тут ня толькі ў недалікатнасьці. Спадар Дубікоўскі разам са сваімі хаўрусьнікамі ўпарта працягвае адстойваць палітычную лінію папярэдняга старшыні Саюзу палякаў доктара Тадэвуша Кручкоўскага. Шмат гаварылася й пісалася пра шматлікія парушэньні Кручкоўскім статуту арганізацыі, пра яго аўтарытарызм ды іншыя брыдкія ў этычным пляне рэчы, а галоўныя польскія газэты часам акрэсьлівалі «эпоху Кручкоўскага» як эпоху маразму і недзеяздольнасьці.

«Эпоха Кручкоўскага» характарызувалася адсутнасьцю куль-

Кава

Яшчэ ў першай палове XVIII ст. у шляхецкіх дварах кава пачала выцясяцца звычайна ўжываную за сьняданкам піўную поліўку. З тае пары кава — абавязковая на сталае беларуса. Каву ня вараць, а заварваюць. Гэта значыць — не кіпяцяць. А эўрапейская звычка ўжываць яе з малаком ўзмацняе адмоўнае ўздзеянне кававых алькалідаў. Піша **Алег Дзярновіч**.

Кафа і Мога

Найбольш верагоднай радзімай кававога дрэва лічыцца паўднёва-заходняя горная правінцыя Кафа ў Этыёпіі, аднак у культуры яно было ўведзенае на Арабійскім паўвостраве ў XIV—XV ст. Партовы горад Аль-Мога (Мока) на ўзбярэжжы Чырвонага мора стаў цэнтрам гандлю кавай, адсюль паходзіць і назва найлепшага гатунку — мока.

Падчас працягнутага зьяўлення выпараецца вада; цукроза, што ўтрымліваецца ў каве, карамелізуецца і пераўтвараецца ў карамэлін. Ён якраз і надае каве цёмна-карычневы колер. Цягам XVI ст. піцьцё кавы забаранялася і зноў дазвалялася па ўсёй Асманскай імперыі. З-за таго што мусульманская рэлігія забараняла ўжываньне алькаголю, кава хутка атрымала папулярнасьць у падуладных Асманскай імперыі краінах як напой бадзёрасці. Першая кавярня паўстала ў Стамбуле ў 1554 г., пасля сталі ўзьнікаць новыя і ўтварацца колы рэгулярных кліентаў. Зь цягам часу кавярні сталі месцам публічных дыскусій на палітычныя тэмы ды сустрэч апазыцыі. Таму султаны неаднаразова забаранялі ўжываньне кавы і закрывалі кавярні, пакуль султан Мурад III (1574—1595) канчаткова ня зьняў усялякія забароны на гэты напой.

Першы «Пракоп»

У Эўропе кава эпізодычна зьяўляцца ў пачатку XVII ст. Але сапраўднае нараджэньне адлічваецца ад турэцкага пасольства 1669 г. у Парыж, калі амбасадар Сулейман Мустафа Рача прымаў шматлікіх гасьцей і частаваў іх гэтым напоем. Пасольства палітычна не ўдалося, але кава мела вялікі посьпех.

Пры канцы XVII ст. у Парыжы зьявіліся вандруўныя гандляры-армяне, адзетыя па турэцку, што цягалі перад сабой латок з ка-

вавым збанком, гарачай пераноснай печкай і кубачкамі. А ў 1686 г. ужо адчынілася і кавярня сучаснага тыпу, названая «Пракоп» — па імені ўладара сыцылійца Пракопія Кальтэлі (кавярня існуе і сёньня). І вось удача — як толькі кавярня была адкрытая, насупраць яе па вуліцы Фасэ-Сэн-Жэрмэн асталася тэатар «Камэды Франсэз». Посьпех сыцылійца давяршыла своечасовасьць яго ініцыятывы. Гаспадар разабраў перагародкі ў двух прылеглых дамах, завесіў сьцены дыванамі і лостэркамі ды стаў прадаваць ня толькі каву, але і запукраваную садавіну ды лікёры. Кавярня ператварылася ў папулярнае месца сустрэчы лайдакоў, гаваруноў ды іншых інтэлектуалаў, а таксама прыгожых жанчын. Нарadzіўся культ кавярні.

Культ кавы

Сучаснік апісваў тагачасны Парыж: вандруўныя гандляры кавы стваралі маляўнічае відовішча: з самага ранку, калі рабочыя толькі ідуць на працу, яны зьяўляліся на вулках Парыжу. За плячымі ў гандляраў бляшаныя калёны, і прадаюць яны ў гліняных кубках порцыю кавы з малаком за два су. «Цукар там зусім не пераважае». Посьпех — калясальны: рабочыя «знайшлі гэтае пітво больш эканомным, больш пажыўным і смачным, чым якое-небудзь іншае». У выніку яны п'юць яго ў неймавернай колькасці. «... Яны гавораць, што гэта іх падтрымлівае часта да самага вечара. Такім чынам, яны ядуць толькі два разы ў дзень».

Спажываньне кавы па ўсёй Эўропе ў XVIII ст. так моцна ўзрасло, паколькі вытворчасць кавы была наладжана ў многіх эўрапейскіх калёніях. Пакуль сусветны рынак залежаў ад адных толькі плянтацый у навакольных арабійскай Мокі, эўрапейскі імпорт непазьбежна быў абмежаваны. Але ў 1712 г. кававыя дрэвы пачалі саджаць на Яве, у 1723—1730 на Марцініцы, у 1730 — на Ямайцы. Да 1782 г. павелічэньне спажываньня кавы ўзрасло ўтрая.

Між іншым, назва страхавой кампаніі «Lloyds» паходзіць ад лэнданскай кавярні, дзе ў XVIII ст. марскія перавозчыкі традыцыйна вырашалі справы фінансавых гарантый для сваіх суднаў.

Кавярня Кульчыцкага

Пашырэнню кавы ў Рэчы Паспалітай дала штуршок пераможная бітва 1683 г. пад Венай — пад камандаю Яна Сабескага аб'яднаныя сілы Рэчы Паспалітай, Габс-

бургі і нямецкіх князёў разбілі асманаў. Пераможцам дастаўся таксама турэцкі абоз. Мяркуюцца, што якраз адтуль адзін з герояў бітвы Францішак Кульчыцкі атрымаў запасы кавы, дзякуючы якім адкрыў першую ў Вене кавярню.

Першапачаткова кава не знаходзіла прыхільнікаў сярод венцаў. Кульчыцкі пачаў саладзіць яе мёдам. А дзякуючы таму што непадалёк знаходзілася пякарня Пятра Вэндлера, кавярнік прапанаваў да кавы выпечку. Так узнік венскі кававы стыль — з багатым дадаткам прысмакаў. Цяпер польскія і ўкраінскія гісторыкі спрачаюцца, кім быў паходжаньні Кульчыцкі — палякам ці ўкраінцам? Бо сам кавярнік нарадзіўся ў Самбары (цяпер Львоўская вобласць).

Заваяваньне Рэчы Паспалітай

Шляхта ж вярнулася з-пад Вены, ведаючы пра традыцыйнае піцьцё гэты экзатычны напой. З мусульманскага ўсходу перанялі ня толькі звычку піць каву, але і назву самога прадукту. Слова *kava* (паходзіць ад арабскага *kahwa* праз турэцкае *kahve*) было запазычана ў беларускую, польскую (*kawa*), украінскую (*kava*), літоўскую (*kava*) мовы з Усходу, як і цэлы шэраг адпаведных прыладаў, вядомыя ў беларускай ці польскай мовах як арыенталізмы: філіжанка (тур. *fieldjan*), імбрык (тур. *ebrek*), джэзва (варыянт — турка). Пашыраная ў Заходняй Эўропе назва кавы паходзіць ад *koffie* — галандзкай формы запазычання турэцкага слова *kahve*. Бо менавіта галандцы першымі пачалі вырошчваць каву на трапічных выспах ды масава экспартаваць яе ў Эўропу.

У найлепшых дамах і вайсковых казармах

На мяжы XVII—XVIII ст. ужываньне кавы стала больш папулярным. Найперш мода ахапіла Гданьск, дзе паўсталі першыя кавярні, якія спачатку называліся на нямецкі лад кафэнгаўзамі (*kafenhaus*). Пачаткова кава была і ў Рэчы Паспалітай напоем элітарным, але зь сярэдзіны XVIII ст. стала надзвычай папулярнай. Яшчэ ў першай палове XVIII ст. нават у далёкіх ад сталіцы шляхецкіх дварах кава пачала выцясяцца звычайна ўжываную за сьняданкам піўную поліўку, а зь сярэдзіны стагодзьдзя яе разам з прысмакамі пачалі надаваць на паабедзённых спатканьнях.

На 1792 год у Варшаве функцыянавала ўжо 101 кавярня, многія зь якіх сталі месцамі таварыскіх спатканьняў. Якраз такі

клубны характар кавярня і выклікаў занепакоенасьць уладаў. Калі ў 1794 г. паўстала ідэя адкрыцьця ў Варшаве «Дому кавы, альбо Казіно» для афіцэраў і цывільных асоб, адным з аўтараў якой быў Т. Касцюшка, кароль Станіслаў Аўгуст выказаў занепакоенасьць, што «з той кавы захоўваць патроху стварыць аднаўленьне клубу якабінцаў, а ў ім аднавіць найшкіднейшыя намеры».

На правінцыі ж каву пілі не ў грамадзкіх месцах, а дома. Пры беластоцкім двары гетмана Браніцкага штодзённа спажывалася каля кіляграма кавы. Дбайная гаспадыня Ганна з Сапегі Ябланоўская ў 1773 г. усталявала цэньнікі, дзякуючы якім мы ведаем адносна цэны: кубак кавы з цукрам быў ацэнены ў 6 грошаў, гарбаты — 3 грошы, у той час як кілішак гданьскай гаролкі каштаваў 14 грошаў, а селядзец — 4 грошы.

Першапачаткова ў ВКЛ, як і па ўсёй Рэчы Паспалітай, кава пілася на ўсходні манер — без дабавак. Даволі хутка ў XVIII ст. пашырылася заходняя мода — у каву пачалі дабаўляць малако, салодкія вяршкі, цукар, а часам нават соль. Чорную каву пілі толькі ў часе пастоў. Таксама чорная кава заставалася напоем вайсковых лягераў.

Ці толькі шляхецкая звычка?

У першай палове XIX ст. кава займала сталае месца ў рацыёне сярэдне- і дробназаможнай шляхты, пра што сьведчаць рэцэпты па працягнутае ўжываньне кавы ў «Літоўскай гаспадыні». Ганна Цюндзвіцкая апісвала рэцэпт працягнутае ўжываньне кавы, калі ў жароўню кідалі кавалак сьвежага несалёнага масла памерам з арэх — напой абяцаўся быць цудоўным. Адам Міцкевіч апавяў нават не спажываньне, а гатаваньне кавы ў правінцыйных шляхецкіх маэнтках, дзе «для зрабеньня кавы ёсьць асобная жанчына — называецца кавярка». Кава ў Міцкевіча пры двары Сапліцаў («Пан Тадэвуш») «чорная як вугаль, мае празрыстасьць бурштynu, водар мокі ды гушчыню мёду».

Наколькі трывалай была ў Беларусі і Літве на пачатку XIX ст. традыцыя ўжываньня кавы, сьведчаць скаргі ды апеведы адной з герань Ігната Ходзькі ў «Берагах Вяльлі»:

«Цяпер ня ўмеюць ужо гатаваць добрай кавы. Ня ведаюць ужо цяпер шмат сакрэтаў, дзеля гэтага патрэбны, бо... патрэбны абавязкова аленеў рог для працэджваньня кавы, да вяршкоў не пашкодзіць трохі міндалю дзеля водару ды залачэньня пенкі; цыкорыно, барані божа, ня болей як чацьвёртую частку — такая прапорцыя дае

АЛЕГ ДЗЯРНОВІЧ (нар. у 1966 у Менску) — гісторык, выдавец. Супрацоўнік Інстытуту гісторыі Акадэміі навук. Апошняя ўкладзеная ім кніга — даведнік «Нонканфармізм у Беларусі. 1953—1985» (2004).

Кропля алею

АРЦЁМ АРАШОНАК

Бэла, ювэлірава дачка, прынесла з кірмашу вялізнага чорнага каплуна, каб згатаваць свайму мужу перад яго ад'ездам у Маскву смачны сьняданак ды каб таму ў дарозе было што пад'есьці. «Бядота з гэтым васнным камунізмам. Дзякуй богу, жывём у правінцыі, — разважала сама сабе Бэла, — у Віцебску. Кілбасы, круп ды хлеба купіць можна. А ў Маскве? Як там будзе жыць Марык? І хлеба яму не дашлеш, толькі сярэбрам прафсаюзу, ня болей за 20 фунтаў».

У доме ўсе яшчэ спалі. На кухні было ціха, праз вокны імкнуў водар рэзеды, і толькі здалёк даносілася п'яная лаянка рамізьніка ды скрыгат аб рэйкі трамвайных колаў.

Бэла выцягнула з шуфляды сяркерку, адсекла пеўню галаву, абдала яго кіпнем, абскубла, выпатрашыла птушку і паставіла на пліту бронзавую, з цудоўнай цясьлянай ручкай патэльню. Падкінула паленцаў у печку, распаліла і пачала чакаць, калі разгрэецца пліта, але раптам спыхапілася: «Божачкі, алею забылася купіць. Ну не ісьці ж ізноў на кірмаш. Гэх, была ні была, вазьму ў Соф'і Міхайлаўны ці ў спадарыні Ермалаевай». Бэла ўзяла вялізную бутлю, наліла на патэльню некалькі сонечных, празрыстых кропель і паставіла на месца, потым узяла другую бутлю і зрабіла тое самае. Хутка на патэльні засквірчэла, запырскала. Мармурова-крывавыя кавалкі мяса, пасыпаных перцам і цыбуляй, выпраўляліся на распаленую паверхню, шыпелі, сквірчэлі, браліся смачнай залацістай скарыначкай, купаліся ў гарачым алеі і накіроўваліся ў жароўню, дзе канчаткова запякаліся, набывалі мяккасьць і румянасьць. Па ўсім доме павольна распаўсюдзіўся водар смачнай смажанай курачкі.

АНДРЭЙ ЛЯНКЕВІЧ

Лілёвья хвалі мора захлынулі ізумрудна-змрочнае купэ цягніка, сьцюард Апалінэр, не зваяжучы на слату, адколюе лёд ад айсбэрга і крычыць: «Мэсье Мадэльяні, колькі вам пакласьці ў віскі?» Спрабую адказаць, але з маёй глоткі тырчаць пэндзлі, на адным зь іх цягуюцца акрабаты. Цішыня. Ружовая цішыня. Бялікая цішыня. На падлозе валяецца вугаль. Сабраць яго ды выкінуць. Нізкарослы барадаты мужык парушае цішыню, нешта крычыць Малевічу, потым ператвараецца ў рабога вусатага машыніста — курца опіюму. Па калідоры імчыць Чаплін, за ім немцы. Мама вцягвае мяне праз акно, мы апынаемца на беразе бяскрайняга акіяну, цягнік імчыць далей. На шыльдзе надпіс «PARADIS», але нехта закрэсьліў чацьвёртую і пятую літары. Я іду купацца, мама назірае за мной. З усіх бакоў абкружаюць стракатныя сыфанафоры, ператвараюцца ў пэўнікаў, коз, як у нас у Лёзьне ці Завольшы, пльывуць да мяне, жадаюць, каб я паказваў іх. Падплывае шэрая афаліна зь перабітванай галавой і ціха кажа:

«Неўзабаве на вуліцы застануцца толькі габрэі з вачыма прарока. Ён зь недаверам паглядзеў на мяне і прамармытаў па-нямецку:

— Гэта габрэі. Ён хутка памрэ.

І я бачыў, што, перш чым увайсці ў дом, ён расхінуў сваё паліто і разарваў па дыяганалі сваю кашулю».

Раптам усё зьнікае. Няма мамы, няма гораду, няма сяброў, няма Бэлы, я стаю пад бялізненным-бялізненным небам са шкла, але яно настолькі далёка, што я не

магу ўзяцца да яго».

(Пётра Рагоўскі, рукапіс кнігі «Трызьненні і сны мастакоў» (1920), захоўваецца ў прыватным архіве Яўгена Рагоўскага, г. Масква)

Марк прачнуўся ад прысмаку птушчых пёраў у роце і крыкаў на кухні: «Воронка! Я вчэра карандашом пометіла, сколько у меня масла оставалось! Софья Михайловна, проверьте, может, и у Вас из бутлы масла умыкнула эта... жидовка!» Пачулася валгузья, заплакала Іда. Марк падхапіўся і пабег на кухню. Вера Міхайлаўна Ермалаева шалёнымі вачыма сустрэла яго. Непадалёк у куце сядзеў Казімер Севярынавіч і піў гарбату з цукрам у прыкуску, рабіў выгляд, што яго не цікавіла спрэчка жанчын: «А, Шагал прішагал, чэрт, чтоб я не шагал, как Шагал! Ты же сегодня в Москву собирался. Не обижайся. Ну, повздорили бабы на кухне, помиряются! Вот увидишь!.. А ты, братец, всё вещи малюешь, на быте замешался, чужд тебе супрематизм, а ведь революционное искусство беспредметно. Давай я тебе объясню его суть!..»

Марк не хацеў слухаць гэтую сатанінскую казаны, тым больш што чуў яе сотні разоў. Ён развярнуўся, ляпнуў дзвьярыма і вярнуўся ў пакой, сукакоў Бэлу зь Ідай, якія не маглі стрымаць сьлёз: «Усё будзе добра, не хвалойцеся! А зараз трэба зьбірацца ў дарогу». Празь некалькі хвілін уся сям'я рушыла да вакзалу. Пакуль ішлі да царквы Зьвеставаньня, маўчалі, толькі Бэла моўчкі выцірала сьлёзы.

Калі выйшлі на мост, яна ціха загаварыла: «Марык, я бачу, як ты пакутуеш. Гэты Малевіч зрабіўся валадаром Віцебску. Да яго перабеглі амаль усе твае вучні, яны табе здрадзілі, жакуць, што ты не шаманіш у сваіх карцінах, а шагаліш. Табе плаціць менш, чым астатнім. Цябе ненавідзяць, яшчэ некалькі год — і цябе разарвуць разам з тваімі палотнамі. Табе патрэбэн Парыж. Ты нарадзіўся ў Віцебску, тут магіла тваймай мамы, але твайму жывапісу патрэбны Масква, Петраград або Парыж».

Марк нічога не адказаў, моўчкі абняў Бэлу зь Ідай і пацалаваў абедзьвюх. Па Вакзальнай вуліцы пайшлі няспешна, было шмат часу, у «Гіганце» паглядзелі карціну «Імігрант» з удзелам Чапліна. Ранішняя крыўда і адчай мінулі, а разам мінулі хвіліны блізкасьці — надышоў час расстаньня. Аграмадны, зь вялізным загадкавым надпісам на катле «РП №748» цягнік (у 1919 ён з Саратава прывёз хлеб у Віцебск), пасопваючы парай і пускаючы бялізненна-вохрыстыя клубы дыму, падышоў да плятформы, скалануўся, як курэц опіюму ад добрай зацяжкі, і сьцішыўся. Людзі памкнулі займаць свае месцы. Марк крыху пастаяў на пэроне, шыра абняў Бэлу зь Ідай і сеў у вагон. Праз хвіліну жалезна-драўлянае цела цягніка тарганулася. Шыба апусьцілася, і зь цемры купэ паўстаў Марык. Ён несупынна пачаў паветраваць пацалункі і нешта казаў, але перастук колаў і сьвіст паровага загнушлі словы. Агрысы родных на пэроне рабіліся ўсё меншымі, і раптам Марку здалася, што перад ім малевічаўс-

кая Сялянка з каромыслам і дзіцем. «Цур мяне», — на момант Шагал заплюшчыў вочы, а калі расплюшчыў ды зноў зірнуў у акно, перад ім ужо мільгалі неахайныя, касабокія хаткі Маркаўшчыны — ускраіны, што атрымала назву ад Маркавага кляштара.

* * *

Мінулі часы. У доме на Бухарынскай нічога не мянялася. Усе сьцішана чакалі развязкі. Нават праца Малевіча «О Я и коллективе» нікога гэтак не цікавіла, як працяг дэбатаў пра ўмеранасьць у мастацтве і прадметнасьць. Дзень пры дні чакалася вяртаньне Шагала з Масквы...

...Цягнік прыбыў у Віцебск са спазьненнем на пяць гадзін. Палымьяны, рашучы мастак, Марк не паехаў на трамвай, а пайшоў пешкі, разважаў, спадзяваўся, што ўлады павысяць яму аклад, вучні кінуць незразумелыя супрэматычныя формулы і вярнуцца, але яго чакала расчараваньне. На будынку, дзе раней размяшчалася шыльда «Вольная акадэмія», цяпер красавалася іншая — «Акадэмія супрэматызму». Марка Захаравіча ніхто не сустрэў. Ён адчыніў дзверы, але ніхто ня выйшаў яму насустрач. Прышчаваты маляды хлопец, які некалі вучыўся ў акадэміі, але амаль усе заняты прагульваў, цяпер вылецеў аднекуль з-за рога і закрываў ад радасьці:

— Марк Захаравіч, Вы?!

— Я. Слухай, Васька, а дзе ўсе?

— Дык Вас паехалі сустракаць, Марк Захаравіч, няйначай!

Шагал пакруціў галавой і пайшоў далей. І ў гэты момант да яго выйшла Бэла, як заўсёды элігантная, прыгожая, з гонарам. «Марык! Якая я рада за бачыць цябе! Як мы цябе чакалі! А нам зь Ідачкай ніхто не гаварыў, што ты прыездзеш!»

— Так, ніхто... — адлучана паўтарыў Марк.

— Марык, ты не захварэў? — Бэла спужана памацала мужаў лоб. І ў гэты ж момант яе азарыла: — Я зразумела. Я ўсё зразумела. Нам неадкладна трэба зьехаць адсюль. Цябе ненавідзяць, як і раней. Ты загінеш тут як майстар, аддаўшы гэтаму гораду сябе дарэштвы. Давай зьездзем адсюль.

Мастак прамаўчаў, толькі спагадліва ўсьміхнуўся ў адказ, узяў Бэліну руку і пацалаваў яе.

У гэты момант пачулася, як расчыніліся ўваходныя дзверы. Гэта вярнуліся Лісіцкі, Малевіч, Ермалаева і Суцін. Па ўсім будынку разносіўся вясылы голас Казімера Севярынавіча: «...его академия была как заплесневевший погребок, в котором самобичуют искусство. Он — торговец старьем. С гордостью я плевать хотел на его предметность, плевал на академизм. Сколько раз я твердил ему: «Марк, брось любовь, брось эстетизм, брось чемоданы мудрости, ибо в новой культуре твоя мудрость смешна и ничтожна. Мы, супрематисты, бросаем тебе дорогу. Спеши! Ибо завтра не узнаешь нас». А он, что бы вы думали? Молчит! Ну, молчит и молчит, молчит и молчит. И-и-ить, мать его так!»

Гэта стала апошняй кропляй, якая перапоўніла душу. «Мы больш тут не застанёмся», — рашуча заявіў Марк. Некалькі дзён Шагалава сям'я не выходзіла з пакою, а потым назаўсёды пакінула Віцебск.

19 чэрвеня на пасадку Марка Захаравіча прызначылі Веру Міхайлаўну Ермалаеву.

Дэтэктыў за паўгадзіны

Ці можна напісаць дэтэктыў за паўгадзіны? Сёлетнія фіналісты конкурсу маладых літаратараў імя Уладзімера Караткевіча, зладжанага Беларускам ПЭН-цэнтрам, мелі такое заданьне падчас адных з заняткаў. Як высветлілася, «лёгка жанр» — справа цяжкая і складаная. Пятро Васючэнка, які папрасіў маладых літаратараў напісаць сьнопаіс (кароткі плян) твору, атрымаў мала дэтэктываў і значна больш змрочных твораў у жанры фэнтэзі.

Вызначальнай асаблівасьцю сёлетняга конкурсу стала тое, што двое аўтараў прадставілі творы пад псеўданімімі процілеглага полу — калярытная баба Броня (Максім Восіпаў) і Алесь Жураўскі (аба-яльная журналістка радыё «Свабода» Юлія Шарова).

Раман А. Жураўскага «Дон Джавані», які ўжо часткамі зьяўляўся ў Інтэрнэце,

сябры журы ў кулюарах называлі моцным творам, хаця й мелі пэўныя заўвагі адносна мовы. Барыс Пятровіч, які праводзіў заняткі з канкурсантамі, зазначыў, што беларускай прозе даўно бракавала моладзевага рамана, хоць і выказаў незадавальненьне традыцыйнай формай апавяду. Але пэўным «апраўданьнем» аўтарцы тут можа быць тое, што ў яе гэта першы

літаратурны твор.

Баба Броня, створаная Максімам Восіпавым, — цудоўная эстрадная знаходка. Калярытная мова, трапныя дасьціпныя жарты, тонкі інтэлектуалізм — посьпех бабе Броні гарантаваны што ў «народных масах», што ў снабіцкіх колах. Даць бы агучыць гэтыя тэксты таленавітай акторцы ды выпусьціць на тэлеэкран...

Вершы... Іх заўжды шмат — зь вершаў пачынае большасьць маладых твораў. Вялікіх адкрыцьцяў сёлета сярод вершатвораў ня здарылася. І гэта нармальна: не абавязаны кожны год у краіне зьяўляцца новы самабытны паэт! Адзінае, што засмуціла асабіста мяне падчас слуханьня вершаў, дык гэта яўны ўплыў Андрэя Хадановіча на маладых літаратараў: спрабуючы пераняць ягоны рэцэпт посьпеху, творцы

міжволі ідуць па шляху эпігонства. Іншая рэч, калі распрацоўваюцца ня вобразы і прыёмы Хадановіча, а абазначаныя ім кірункі. Тут можна згадаць для прыкладу «Інтэрнэт-дзеньнік Барбары Радзівіл», напісаны Марыйкай Мартысевіч. Свой, адрозны голас выявілі на конкурсе Алесь Сушчэўскі і Тацяна Нядбай.

Апрача «разбору палётаў», маладыя літаратары мелі магчымасьць убачыць знутры літаратурны працэс — пабыць на літаратурных спарынггах між пісьменьнікамі й крытыкамі, на сустрэчы з Уладзімерам Арловым і Аляксандрам Ірванцом.

Які плён дасьць сёлетні конкурс, пакуль ня могуць сказаць і самі арганізатары: яны ня вызначыліся, ці выдаваць зборнік некалькіх аўтараў, як у мінулыя гады, ці толькі рамана «Дон Джавані». Бо калі выдаваць чарговую «братнюю магілу», навошта вызначаць наймацнейшы твор? Лепей ужо патрымаць у руках новы беларускі рамана.

Адам Воршыч

Вершы фіналістаў конкурсу імя Караткевіча

Алена Пятровіч

КАЛІ ПАМІРАЮЦЬ...

Насьледаваньне У. Караткевічу

Калі паміраюць зоры —
На зямлі згасе цяпельца, што грэе вандроўніка,
І чорныя глюгі страшаць разьятраным крыкам.
Калі памірае вецер —
Ён назаўжды засынае ў струхлелым лаўжы,
А спруцнелыя дрэвы жагнаюцца, стоячы ў скрусе,
Трызьнячы, бачаць, як ветах у змроку канае.
Калі паміраюць птушкі —
Пунсовы заранак заб'е свой апошні цьвік
У труну з апалага прэлага ўбогага лісьця.
Калі паміраюць камяні —
Вярыгамі іхнымі стануцца ігрышчы ў шале
І роля ахвярніка плягаю будзе й караньнем давеку.
Калі паміраюць геніі...
Гавеюць камяні на аблогу жыцьця
Перад споведзьдзю сьцішнай,
Машастовай крывёю ўскарміўшы аголены дол,
У вырай ўзьнімаюцца душы
Зьнякрыленых птушак —
Каб зямлэй на зямлі не зрабіліся іхныя сьпевы,
У сырадоі туману спакваля распускаецца вецер,
Парываецца нізка зор, і адна за адною, назіркам,
Адыходзяць на выварат неба.
Іх зараз ня бачна з гарышча.

А я патрабую сыр.
І Ваш патрабую дом —
Мае трапяткія вусы
Каб не прымарозіць ільдом.

Вясёлая мыш — іш як! —
Скачу на Вашым сталі!
Вы хочаце, каб — ціша?! —
За сьценкаю цішы стае,

А я пасялілася ў Вас.
(Таксама люблю сыр!
І каву. І нават — ва...
льс!)
Ой! Колюцца Вашы вусы.

...І вось — пакідаю Вас.
Надыдзе вясна, шторм...
Я буду прыгадваць ва...
льс
Пад чымсьці сталом.

І, можа, калі ўпрост
Зірнеце на поўню Вы,
Убачыце мой хвост
І поўні аскепак крывы.

Вы ўбачыце: ён канае —
Грызу яго, быццам сыр.
І кубак кавы крапаюць
Мае трапяткія вусы.

зьлева — статуя Свабоды
(водгульле паганскіх стодаў)
азіраецца на Ost.

Вось — музэй народных казак,
крамкі сувэніраў, масак,
пяцізоркавы гатэль.
Вокны бюргерскіх кватэрак
сузіраюць гнуткі бераг,
супэрмаркетаў арцель.

У паветры — водар мора,
пад зямлэй — піўніцы-норы.
Голкі шпіляў, баржы прас.
Ноч. Пустыя амбасады.
Паркі, цёмныя прысады.
Valdemara. Brivibas.

Тут жывуць, глядзяць у неба,
лічаць золата і срэбра,
фабрыкуюць новы міт.
Эўрапейскі задні дворык,
дзе таксама, як і Ёрык,
адыходзяць у нябыт.

Алена Рыбік

Тваім святлом напоены пакой,
у кубках астываюць нашы думкі,
і сонца зь ценем крохкія карункі
з паўкаў не змахнуць ніяк рукой.
І гукі заплятаюцца ў спакой,
і дзьверы не прапусьцяць іншых крокаў,
і да ўсяго-ўсяго яшчэ далёка,
і толькі да цябе — падаць рукой.

Яўгенія Манцэвіч

Анатолю Сысу

На сэрцы і целе — раны.
Ахапак гваздзікаў нясу:
Пятнацаць — дзядам-вэтэранам,
І два — Анатолю Сысу.

А лівень спыняцца ня стане.
Аскепкі сьцякаюць з труны.
На белых пакетах сьмятаны:
«Нам шэсьцьдзесят год ад вайны».

Нам шэсьцьдзесят год разам з мамай.
І сорок — нам разам зь сястрой.
Вясной паміраць — надта рана.
У час — перамога вясной.

Сяргей Прылуцкі

РЫСКІЯ СЭКСТЭТЫ

Вось манах ідзе у рызе
па старой каменнай Рызе
пад трамвайны перазвон.
Змак, Домская катэдра,
рэстараны ў стылі «рэтра»,
«soggy», «ja», «alas», «pardon».

Мадэрновыя будынкі,
лес латыскае лацінкі
ды падлеткавы жаргон.
За гаворкай у пасажах
пані й спадары паважна
праганяюць кавай сон.

Ты выходзіш на Вагона,
турыстычная варона,
пераходзіш цераз мост:

Тацяна Нядбай

Я — шэрая мыш. Кыш-ша!
Я Вас атручу сама.
За сьценкаю — ціша, ціша...
За сьценкаю — ноч, зіма.

Да пары ня стане прысьпяшаць
Час, закінуты няўмольна пад паліцу...
Ціха-ціха — ўсе суседзі сьпяць...
Я ня сплю,
цягнік
і правадніца.

ЛЮДКА СІЛЬНОВА

Красналюдкі

ВЯСНОВАЯ КАЗКА

Гэта казкі а ці чуткі —
Ў Менску ходзяць красналюдкі*?
Гэткім словам, мне здаецца,
Працалюбных чалавечкаў,
Захвальнікаў багацьця —
Гномаў называў мой бацька,
Ахвяруючы хвілінку,
Каб прысунць сваю дзяўчынку...
А як ляснула навука,
Красналюдкам зваў унука.

І ня казкі, і ня чуткі:
Менск трымаюць красналюдкі.
Назіраю, што ні золак,
У аранжавых камзолах,
У штанах з агню і ў паскі
(Як са старадаўняй казкі!)
Іх вясёлыя чароды.
У руках — мяцёлкі й ведры:
Горад вымыць пасьял ночы,
Твар ягоны — лоб і вочы.

Днём у нетры не знікаюць —
Нам спрыяць за мэту маюць:
Прыбіраць лісьцё з дарогі,
Каб хутчэй ляцелі ногі,
Ладзіць клямбы сярод бруду
Самацветамі — усюды...

Мала іх, які адсотак,
Ды сакральная работа.
Бо вартуе іх каманда
Беларускі наш парадак!

...Пройдуць хай дзесяцігодзьдзі.
І аднойчы ў находазе
«Баба, гэта — красналюдкі?»
Хай спытае ўнук у Людкі.

*Красналюдкі — гномы. З выгледу — маленькія старыя людзі ў яркай вопратцы; яны жывуць у падземных нетрах, поўных каштоўных мэталю і камяню. Дарэчы, назву «гномы», што значыць «тыя, хто ведаюць», для гэтых фальклёрных персанажаў прыдумаў у эпоху Адраджэньня нямецкі вучоны Парацэльс.

Знакі прыпынку

УЛАДЗІМЕР
НЯКЛЯЕЎ

Цікава, што ў Чэхава знакі-тае «І на нашай вуліцы будзе святая!» каза — і тым самым выказвае непакліснае перакананьне ва ўсталяваньні справядлівасьці ў чалавечым сьвеце — Іван Дзьмітрыевіч Громаў, сталы прабывальнік палаты Њёб, вар’ят... ды яшчэ мужчына 33 гадоў.

Доктар Андрэй Яфімавіч Рагін, апынуўшыся ў палаце Њёб не як доктар, а як прабывальнік, заўважыў, што «і псыхічна здаровыя людзі носяць ордэны».

«А неўраджаі ў нас праз тое, што асушылі пінскія балоты», —

сьцьвярджаў пашпмайстар Міхаіл Авяр’янавіч...

За савецкім часам пісьменьнікаў, каб спасьцігалі жыцьцё, з году ў год бралі на вызныя партыйна-гаспадарчыя нарады, далучалі... Неяк паехалі на Палесьсе. Паапраналі белыя халаты, пайшлі на фэрму. Па ўсёй яе даўжыні за партыйна-гаспадарчым актывам, які вядзе і накіроўвае Пётар Машэраў, тагачасны начальнік краіны, ідзём сабе... Фэрма як фэрма: справа каровы, зьлева каровы... Незразумела, што зь імі партыйна-гаспадарчым актыву рабіць? Раптам Машэраў нахіляецца, зазірае адной карове пад

АНАТОЛЬ КЛЯШЧУК

Вечар у сквэрыку ля плошчы Перамогі

ЛЯ лаўкі улюбёнай — каштан.
Надзеў зялёны каптан
І важна трымае сьвечы
У казачны гэты вечар.

Ты прыйдзеш сюды — у госьці.
Заплетнік, русявы хвосцік
І нагавіцы ў паскі...
Таксама зь якойсьці казкі!

Абнімеш мяне: «Прабач!...»
Загорнеш у хрумскі плашч.
Бліснуць аконныя шыбы
Ў сонцы — золаце нібы!

Мы пойдзем з табой у замак —
Далей ад бацькоў і мамак.
Там граюць музыку сноў —
Пра вечае, пра любоў...

Зялёны клён

Уяўны, пад маім акном,
Бадай, да скону дзён,
Стайць, ахутаны плашчом,
Зялёны маладзён.

Яго люблю я — пагатоў,
Як дзеда з глыбіні
Далёкіх, сьцішаных вякоў.
Сьпяваю дзень пры дні:

«Зялёны клён — зялёны воўк!
Ваўчыныя твае
Галіны — руць паветра шоўк!
І ранак настае...

Твае напяртыя лісты,
Насеньня кіпцюры
Прамень абліжа залаты
Зь нябеснае нары...»

бруха, задуменна — невядома з чаго — ківае галавой і далей ідзе. І сьледам за ім увесь актыў — па чарзе, як адзін чалавек, — давай зазіраць той карове пад бруха і задуменна ківаць галавой. Карова з такой пільнай увагі высокіх гасьцей нават зьнійкавала...

Потым быў абед, на якім Аляксандру Кузьміну, трэцяму пасьял Машэрава начальніку, былому авіяштурману і някепскаму чалавеку, я прачытаў з нагоды ўбачанага чатыры радкі: «Сознаньне вспыхнула багрова, седые опалив виски: те, у кого соски, — коровы! А у кого х... — быки!»

Кузьмін, як і ўсе астатнія на абедзе, дзе не шкадавалі наліваць, быў трохі нападзітку — і яму спадабалася. Ён падвёў мяне да Машэрава і сказаў: «Прачытай яшчэ раз». Ну, яшчэ дык яшчэ... Толькі перадапошняе — перад быкамі — слова на гэты раз у мяне ня вымавілася, я паказаў яго адпаведным жэстам...

Машэрава вершы не кранулі, але ён зачэпіўся за іх і ўдаўся са мной у выхаваўчую гаворку. Пачаў з таго, што вось пісьменьнікі, маўляў, супраць мэ-

лірацыі, а асушэньне Палесься («каўтуна, — як ён сказаў, — на галаве Беларусі») — гэта падзвіг. Пасьял тлумачыў, якія тут чакаюцца сельскагаспадарчыя дасягеньні, даводзіў, што былія балоты пракорміць увесь народ, — ну і гэтак далей. Карацей, задача пісьменьнікаў — адлюстроўваць і заклікаць...

Мне не здалосся, што ён катэгарычна перакананы ў тым, што тлумачыць і даводзіць, інакш бы не тлумачыў і не даводзіў — хто я для яго?.. Тут і згадаў я чэхаўскага пашпмайстра і нібыта жартам паўтарыў ягоную фразу.

Машэраў, як кажучы, ня ўехаў. Ён раптам крыўдануў. Але, дзякуй богу, не на мяне, на Чэхава.

«Лухта! — сказаў ён (сказаўшы абсалютную праўду). — Мы разьбіраліся з той мэліярацыяй, каля двух працэнтаў толькі было асушана. І палякі ў 1930-я трохі падсушылі. Ніхто да нас за Палесьсе ўсураўз ня браўся — мы першыя ўзяліся!...»

Машэраў за мэліярацыю Палесься меў ордэн. Што ж, «і псыхічна здаровыя людзі носяць ордэны».

АДАМ
ГЛЁБУС

Сучасьнікі

2005. Тата і ўваскрашэньні

Шмат разоў тата-нябожчык уваскрашаў у маім снах. Уваскрашэньні адбываліся не па маёй волі; прынамсі, яны не залежалі наўпрост ад майго жаданья ці нежаданья ўбачыць тату. Таму ў мяне зьявілася здагадка, што ўсё паданьне пра Хрыста і ягонае ўваскрашэньне будзеца як сон пра Бога. Хрыстос — сон Бога.

10.03.2005, 12:19

1982. Вашчанка і будаўнікі

Чалавек не задаволены тым, што ён ТАКІ чалавек. Да свайго чалавечага яму карціць дадаць чужога, адсюль — чалавек-рыбіна, чалавек-птушка, чалавек-зьмяя... Прага даданьня штурхае вынаходнікаў да адкрыцьцяў. Чалавек лётае, плавае, поўзае, але так і не пазбаўляецца незадаволенасьці. Яго бянгэжыць сьмяротнасьць. Чалавек выдумляе бесьсьмяротнасьць душы, выдумляе ўваскрашэньне, але супакоіцца ня можа. Свае сумневы наконт бесьсьмяротнасьці ён хавае ў лябірынгах рэлігійных інстытутаў. Чалавек будзе саборы, каб часова забыцца пра небьшцьцё. На пэўны час яму тое ўдаецца. Прынамсі, гэта ўдавалася зрабіць майму выкладчыку кампазыцыі Гаўрылу Вашчанку. Ён некалькі разоў апавядаў адну і тую ж гісторыю... На будоўлі сабору ў рабочых спыталі, што яны робяць. «Цэглу нашу», — адказаў адзін. «Сьцяну фарбую», — сказаў другі. А трэці абвясціў: «Будую сабор!» Вашчанка агітаваў мяне, як і астатніх сваіх вучняў, «будавальца сабор». Як вучань, я мусіў пагадзіцца з настаўнікам. Але як мастак, я фарбаваў сьцяну. Лепш сказаць, што ты фарбуеш сьцяну, чым ганарыста думаць, нібыта малюеш Бога, адказнага за бесьсьмяротную душу.

11.03.2005, 12:42

2001. Баба і сад

Адрачэньне ад свайго самага каштоўнага можа быць шчасьцем. Прынамсі, гісторыя пра стогадовую вясковую жанчыну, расказаная Алесем Векам, пра тое сьведчыць. Пачуўшы сваю блізкую сьмерць, баба ўзяла сякеру і высекла дрэвы ў садзе. Шыкоўны сад тая баба дагледала ўсё жыцьцё. А напярэдадні сьмерці адраклася ад яго і казала, што вельмі шчаслівая ў адрачэньні. Прагматычныя вясковцы, зразумела, асудзілі зьнішчэньне саду, назвалі паводзіны старой старэчым маразмам і сучэльным вар’яцтвам. Мне ж у перадсьмяротным учынку бачыцца глыбокі сэнс. Я ўяўляю, як доўга старая рыхтавалася, як цяжка ёй далоса само рашэньне пасячы любімыя дрэвы, якую палётку яна адчула, калі пазбавілася ад самага дарагога і любімага, ад таго адзінага, што прывязвала яе да няспыннага круга-вороту зьямнага жыцьця. Баба пасекла ня толькі дрэвы і ня столькі дрэвы, колькі штодзённую мітусню і марную марнасьць жыцьця, а пасекшы, атрымала доўгачаканы спакой.

14.03.2005, 12:46

